

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

ANALIZA POTROŠNJE TRAJNIH DOBRIN V SLOVENIJI

Ljubljana, maj 2016

MARKO GRANDA

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Marko Granda, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Analiza potrošnje trajnih dobrin v Sloveniji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko prof. dr. Tjašo Redek

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V LJUBLJANI, DNE _____

PODPIS ŠTUDENTA: _____

KAZALO

UVOD	1
1 POTROŠNJA.....	2
1.1 Opredelitev potrošnje.....	2
1.2 Pregled osnovnih teorij potrošnje	2
1.2.1 Hipoteza o absolutnem dohodku	2
1.2.2 Teorija potrošnje življenjskega cikla	3
1.2.3 Teorija potrošnje trajnega dohodka	4
1.3 Determinante povpraševanja po dobrinah in storitvah	5
1.3.1 Spremembe dohodka in likvidnostne omejitve	5
1.3.2 Učinek premoženja	6
1.3.3 Odziv potrošnje na recesijo	7
1.4 Kazalniki zaupanja.....	7
2 ZNAČILNOSTI PROUČEVANEGA OBDOBJA	10
2.1 Finančna in gospodarska kriza.....	10
2.2 Makroekonomski kazalniki.....	12
2.2.1 Gospodarska rast	12
2.2.2 Inflacija.....	15
2.2.3 Trg dela.....	16
3 ZNAČILNOSTI POTROŠNJE SKOZI SISTEM NACIONALNIH RAČUNOV	17
3.1 Gospodinjstva in NPISG v sistemu nacionalnih računov	18
3.2 Razpoložljivi dohodek	20
3.3 Izdatki za končno potrošnjo	22
3.4 Trajno potrošno blago	23
4 ANALIZA POTROŠNJE	24
4.1 Razpoložljivi dohodek in potrošnja	25
4.2 Zasebna potrošnja	28
4.3 Trajne dobrine v strukturi potrošnje	31
4.4 Mnenje potrošnikov	36
4.5 Prihodek v trgovini na drobno	38
4.6 Prve registracije novih osebnih avtomobilov.....	40
4.7 Posojila.....	41
SKLEP	43
LITERATURA IN VIRI	45
PRILOGE	

KAZALO SLIK

Slika 1: Letna stopnja rasti BDP v Sloveniji in Evropski uniji.....	14
Slika 2: Bruto domači proizvod na prebivalca Slovenije in Evropske unije.....	15
Slika 3: Letna stopnja inflacije, merjena s HICŽP, v Sloveniji in Evropski uniji	15
Slika 4: Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji in Evropski uniji	17
Slika 5: Letna stopnja rasti bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev in BDP	26
Slika 6: Primerjava gibanja bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev ter njegovih glavnih komponent.....	26
Slika 7: Nagnjenost k potrošnji v Sloveniji in Evropski uniji.....	27
Slika 8: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca Slovenije in Evropske unije	28
Slika 9: Komponente izdatkovne strukture BDP, v % BDP, Slovenija in EU, 2014.....	29
Slika 10: Letna stopnja rasti BDP in prispevek komponent k njegovemu gibanju.....	30
Slika 11: Zasebna potrošnja v Sloveniji in Evropski uniji	31
Slika 12: Delež izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po vrsti blaga	32
Slika 13: Letne stopnje rasti potrošnje blaga in storitev	33
Slika 14: Letna stopnja rasti BDP, razpoložljivega dohodka, potrošnje gospodinjstev in potrošnje trajnih dobrin	33
Slika 15: Letna stopnja rasti potrošnje gospodinjstev in prispevek posameznih vrst blaga in storitev k njegovemu gibanju	34
Slika 16: Potrošnja trajnih dobrin v Sloveniji in Evropski uniji	35
Slika 17: Kazalnik zaupanja potrošnikov in potrošnja gospodinjstev.....	37
Slika 18: Kazalnika Ankete o mnenju potrošnikov in izdatki gospodinjstev za trajno blago	38
Slika 19: Letna stopnja rasti prihodkov v trgovini s pohištvom, gradbenim materialom, z gospodinjskimi napravami, avdio in video zapisi v specializiranih prodajalnah ter izdatkov gospodinjstev za trajno blago	39
Slika 20: Prihodki v trgovini s pohištvom, gradbenim materialom in trgovini z gospodinjskimi napravami, avdio in video zapisi v specializiranih prodajalnah ter izdatki gospodinjstev za trajno blago	40
Slika 21: Letna stopnja rasti registracij novih osebnih avtomobilov v lasti fizičnih oseb in izdatkov gospodinjstev za trajno blago	41
Slika 22: Struktura posojil gospodinjstvom	42
Slika 23: Letne stopnje rasti posojil	42

UVOD

Potrošnja je temeljni dejavnik poslovnih ciklov, neke vrste preizkusni test zdravja nekega gospodarstva. Nanjo lahko gledamo kot na zbirno mero družbenoekonomskih razmer, kot so možnosti za zaposlitev, nihanje cen, dostopnost posojil in finančna varnost, ki vplivajo na vedenje potrošnika. Zanimanje ekonomistov zanj je vzbudila velika gospodarska kriza v tridesetih letih 20. stoletja. Pojma potrošna funkcija in tekoči razpoložljivi dohodek, ki vpliva na raven potrošnje, je na podlagi samoopazovanja in osebnih izkušenj prvi opredelil John Maynard Keynes leta 1936 v delu Splošna teorija zaposlenosti, obrestnih mer in denarja. V razvoju teorije potrošnje, ki je sledil, poleg tekoče ravni dohodka predstavljajo tudi vpliv dolgoročnega vidika in druge dejavnike.

Bruto domači proizvod, ki velja za najpomembnejši kazalnik gospodarske razvitosti države, lahko opredelimo kot vsoto izdatkov za končno potrošnjo, bruto investicij ter salda menjave s tujino. Potrošnja sektorja gospodinjstev predstavlja največjo komponento v izdatkovni strukturi bruto domačega proizvoda, njeno proučevanje je tako ključen del proučevanja gospodarske rasti in poslovnih ciklov. Z odločitvami med potrošnjo in varčevanjem vplivajo tako na gospodarstvo, kot na finančne institucije.

Pri proučevanju potrošnje lahko slednjo delimo glede na njeno strukturo. Potrošne dobrine glede na njihovo trajnost razvrščamo v tri kategorije. Trajne potrošne dobrine nudijo tok storitev ali koristi daljši čas, običajno imajo življenjsko dobo daljšo od treh let in relativno visoko vrednost. Poltrajne in netrajne dobrine imajo relativno nižjo vrednost in krajšo življenjsko dobo. Odločitev o nakupu trajne dobrine lahko primerjamo z odločitvijo podjetja o investiciji. Strošek nakupa dodatne trajne dobrine lahko tehtamo s koristmi toka storitev, ki jih ta dobrina nudi. Potrošnja trajnih dobrin je običajno bolj občutljiva na spremembe gospodarskih razmer, spremembe v dohodku, pogojih financiranja, cenovnih pričakovanjih ali višji makroekonomski negotovosti. Ob poslabšanju gospodarskih razmer ali pričakovanju poslabšanja gospodinjstva lažje odložijo nakupe trajnih dobrin, kot nakupe hrane in ostalih življenjskih potrebščin. Potrošnja trajnih dobrin predstavlja manjši delež celotne potrošnje gospodinjstev, povprečje proučevanega obdobja znaša 9,4 %, zaradi svoje narave pa je pomemben kazalnik zaznavanja gospodarskih razmer.

V diplomskem delu analiziram potrošnjo trajnih dobrin v Sloveniji v obdobju 2005–2014. Obdobje je tako na globalni, kot nacionalni ravni najbolj zaznamovala gospodarska in finančna kriza. V prvem delu opredelim potrošnjo in njene determinante, v drugem opredelim proučevano obdobje skozi ključne makroekonomske kazalnike. Sledi predstavitev sistema nacionalnih računov, ki velja za jedro makroekonomske statistike, saj nudi konsistenten in celovit pregled institucionalnih sektorjev in omogoča primerjavo med državami. V osrednjem delu analiziram potrošnjo trajnih dobrin skozi statistične podatke nacionalnih računov ter kratkoročne kazalnike potrošnje kot so prihodek v trgovini na drobno, registracije novih osebnih avtomobilov in mnenje potrošnikov.

1 POTROŠNJA

1.1 Opredelitev potrošnje

Potrošnja je cilj gospodarske aktivnosti, je v ozadju motivacije delovnih naporov ljudi. Ti s potrošnjo zadovoljujejo svoje potrebe. Zaradi potrošnje poteka proizvodnja. Je ena bolj stabilnih makroekonomskih kategorij in je količinsko gledano najpomembnejša kategorija agregatnega povpraševanja (Senjur, 2001, str. 87).

Potrošnja gospodinjstev vključuje izdatke za končne dobrine in storitve, ki jih kupujejo, da pri njihovi uporabi dosežejo določeno zadovoljstvo ali zadovoljijo svoje potrebe. Vloga potrošnje gospodinjstev je v vsakem gospodarstvu zelo pomembna, saj je gledano z makrovidika (53 % v letu 2014) največja samostojna komponenta izdatkovne strukture bruto domačega proizvoda (Samuelson & Nordhaus, 2002, str. 411).

Študij potrošno-varčevalnega odločanja je eden najpomembnejših elementov sodobne makroekonomije, saj razumevanje varčevalnega obnašanja omogoča razumevanje gospodarske rasti, razumevanje kratkoročne dinamike potrošnje pa omogoča razumevanje kratkoročne dinamike agregatne proizvodnje, torej tudi cikličnosti agregatne proizvodnje (Polanec & Verbič, 2009, str. 26).

Kratkoročna nihanja v potrošnji so precej nepredvidljiva, če pa časovni horizont podaljšamo, postanejo spremembe v potrošnji višje korelirane s standardnim naborom ekonomskih spremenljivk kot so dohodek, dostopnost in cena posojil ter cene premoženja. Na dolgi rok sta najbolj pomembni determinanti dohodek in demografski dejavniki. Odločitve o potrošnji so odločitve v času, o razporeditvi potrošnje in porabe dohodka. Teorija medčasovno presojanje pri potrošnih odločitvah ločuje na presojanje s pomočjo pričakovanj glede prihodnosti in presojanje z medčasovno proračunsko omejitvijo (Senjur, 2001, str. 94).

1.2 Pregled osnovnih teorij potrošnje

1.2.1 Hipoteza o absolutnem dohodku

Pojem potrošna funkcija je opredelil John Maynard Keynes leta 1936 v delu Splošna teorija zaposlenosti, obrestnih mer in denarja. Izhajal je iz samoopazovanja in osebnih izkušenj ter opredelil temeljni psihološki zakon. Po njem se ljudje, praviloma in v povprečju, nagibajo k povečanju potrošnje ko se jim poveča dohodek, vendar je to povečanje manjše od povečanja njihovega dohodka (Keynes, 2006, str. 102).

Na potrošnjo po Keynesu vplivajo dejavniki treh kategorij: ravni dohodka, objektivnih navzočih okoliščin in nabora institucionalnih in subjektivnih psiholoških dejavnikov

(Fitzpatrick, 1993, str. 41). Poleg dohodka na potrošnjo vplivajo premoženje, davki (fiskalna politika) in obrestne mere. Ostali dejavniki, za katere je menil, da morda vplivajo na njeno raven so: previdnostno varčevanje za znane prihodnje potrebe (npr. upokojitev) in varčevanje za finančne izboljšave v bodočem življenjskem standardu (Heim, 2009, str. 3).

Nagnjenost k potrošnji je opredelil kot razmerje med ravni dohodka in potrošnjo pri tej ravni dohodka. Mejna nagnjenost predstavlja del dodatne enote razpoložljivega dohodka, ki ga posameznik nameni potrošnji, povprečna nagnjenost pa delež potrošnje v razpoložljivem dohodku. Trdil je, da je mejna nagnjenost k potrošnji, c , med 0 in 1, ter da povprečna nagnjenost k potrošnji pada z rastjo dohodka (Polanec & Verbič, 2009, str. 29).

V formalni obliki funkcijo zapišemo kot enostavno linearno funkcijo:

$$C_t = a + cYD_t \quad (1)$$

v kateri C predstavlja potrošnjo, a avtonomno potrošnjo, neodvisno od dohodka, Y dohodek, c pa mejno nagnjenost k potrošnji. Avtonomna ali eksogena potrošnja je neodvisna od dohodka. Kadar je dohodek enak nič, to potrošnjo financiramo z zadolževanjem ali porabo prihrankov.

Preizkusi z uporabo presečnih podatkov so kazali na potrditev mejne nagnjenosti k potrošnji (Heim, 2009, str. 4). Na podlagi analize časovne serije podatkov za ZDA je Simon Kuznets odkril, da je delež potrošnje v dohodku stabilen iz dekad v dekad. Povprečna nagnjenost k potrošnji ni padala z dohodkom, ampak je bilo to razmerje stabilno. Tako je prišlo do ločitve kratkoročne od dolgoročne potrošne funkcije. Na dolgi rok je mejna nagnjenost k potrošnji enaka povprečni (Polanec & Verbič, 2009, str. 30).

1.2.2 Teorija potrošnje življenjskega cikla

Leta 1954 sta Franco Modigliani in Richard Brumberg predlagala teorijo potrošnje življenjskega cikla. Predpostavljala sta, da posameznik optimizira potrošnjo z namenom enakomerne razporeditve toka potrošnje skozi celotno življenjsko obdobje. Potrošnja ni odvisna zgolj od tekočega dohodka, temveč od celotnega dohodka, ki ga zasluži skozi celotno življenjsko obdobje. V osnovni različici te teorije se potrošnik ne sooča z negotovostjo glede prihodnjega dohodka in natančno predvidi prihodnje zaslužke. Ob pričakovanju nižjega razpoložljivega dohodka se prilagodi in zmanjša potrošnjo ter poveča varčevanje. Ta predpostavka je v ekonomski teoriji poimenovana popolno napovedovanje (Polanec & Verbič, 2009, str. 30).

Izhajala sta iz empiričnega dejstva, da dohodek sistematično niha skozi celotno življenjsko obdobje posameznika. Ločila sta tri življenjska obdobja: mladost, zrela leta in starost. Tok dohodka je relativno nizek v obdobju šolanja in pozneje v obdobju upokojitve, v obdobju

zaposlenosti pa naj bi bil relativno visok. Osnova za načrtovanje potrošnje so medčasovne proračunske omejitve, ki se nanašajo na več prihodnjih let skupaj. V obdobju, ko posameznik potroši več, kot znaša njegov razpoložljivi dohodek, se mora zadolžiti ali pa potrošiti prej ustvarjene prihranke. V obdobju, ko ima presežek dohodka nad potrošnjo, odplačuje pred tem najeta posojila in varčuje.

V teoriji življenjskega cikla je glavna determinanta potrošnje dohodek, ki je sestavljen iz dveh delov: dohodka od dela in dohodka od premoženja. Potrošno funkcijo formalno zapišemo:

$$C = cYD + aO_R \quad (2)$$

Y predstavlja razpoložljivi dohodek, c mejno nagnjenost k potrošnji iz razpoložljivega dohodka, O_R predstavlja realno premoženje in a mejno nagnjenost k potrošnji iz premoženja. Takšna oblika funkcije omogoča vključitev vpliva premoženjskega učinka v analizo.

Teorija je nekonsistentna z obnašanjem starejšega prebivalstva, ki troši manj premoženja od predvidenega. Za pojasnitev motiva za varčevanje starejšega prebivalstva se ekonomisti sklicujejo na previdnostni motiv za varčevanje (Polanec & Verbič, 2009, str. 31).

1.2.3 Teorija potrošnje trajnega dohodka

Leta 1957 je Milton Friedman v delu Teorija potrošne funkcije (angl. *A Theory of the Consumption Function*) predstavil teorijo potrošnje trajnega dohodka. Teorija ločuje celotni dohodek na trajni dohodek in prehodni dohodek. Trajni dohodek je neke vrste povprečni dohodek, prehodni dohodek pa pomeni odstopanje od povprečja. Friedman je predpostavil, da ljudje uravnavajo svoja potrošna obnašanja na podlagi trajnega dohodka in ne na podlagi tekoče ravni dohodka. Prehodni dohodek, po predpostavki, nima pomembnejšega vpliva na porabo in se privarčuje (Senjur, 2001, str. 94). Potrošno funkcijo formalno zapišemo:

$$C = cY^P \quad (3)$$

Y^P predstavlja trajni dohodek, c je mejna nagnjenost k potrošnji iz trajnega dohodka.

Tri predpostavke teorije (Fitzpatrick, 1993, str. 46):

- med trajnim in prehodnim dohodkom ni korelacije,
- med trajno in prehodno potrošnjo ni korelacije,
- med prehodnim dohodkom in prehodno potrošnjo ni korelacije.

Teorija potrošnje trajnega dohodka uvaja v teorijo potrošnje koncept adaptivnih pričakovanj. Ljudje prilagajajo svoje ocene trajnega dohodka vsako leto na podlagi prejšnjih ocen dohodka in dejanskih sprememb dohodka. Poenostavljeno lahko predpostavimo, da je trajni dohodek tehtano povprečje tekočega in predhodnega dohodka (Senjur, 2001, str. 95). Mejna nagnjenost k potrošnji iz tekočega dohodka je manjša kot dolgoročna povprečna nagnjenost k potrošnji. Razlog je v tem, ker posameznik za povečan dohodek ne ve, ali in v kolikšni meri je trajno povečanje, na katerem lahko gradi svoje potrošniške načrte (Senjur, 2001, str. 96).

Friedmanov pristop je naletel na kritiko s strani teorije racionalnih pričakovanj, ki jo je predstavil Robert Hall. Koncept upošteva vse na trgu razpoložljive informacije in ne samo preteklih vrednosti spremenljivke, ki jo agenti napovedujejo. Sodobnejša verzija Friedmanove teorije je postavljena v okvir racionalnih pričakovanj in sovpada z Modiglianijevim modelom (Polanec & Verbič, 2009, str. 33).

1.3 Determinante povpraševanja po dobrinah in storitvah

Na potrošnjo na mikroekonomski ravni vplivajo cena, kvaliteta storitve in prodajni kanali. Poleg teh lahko na makroekonomski ravni izpostavimo še razpoložljivi in pričakovani dohodek, spremembe v njegovi obdavčitvi, dostopnost in cene posojil, donosnost sredstev in demografske dejavnike.

Vedenje o tem, kaj je gonilo povpraševanja po dobrinah in storitvah je pomembno tako za podjetja, ki poizkušajo predvideti prihodnje povpraševanje, kot za ekonomiste, ki jim svetujejo ali ugotavljajo, kako spreminjanje vladnih politik vpliva na povpraševanje. Heim (Heim, 2009, str. 3) je podlagi podatkov ZDA za obdobje med leti 1960–2000 izvedel študijo ključnih dejavnikov, ki determinirajo povpraševanje. Na celotno povpraševanje po potrošnih dobrinah vplivajo, v vrstnem redu po pomembnosti: razpoložljivi dohodek, kreditne omejitve, premoženje potrošnika, obrestne mere in menjalni tečaj.

Na podlagi podatkov za isto časovno obdobje je preučil tudi povpraševanje po vrstah dobrin in storitev. Z modeli je pojasnil 94 % variance v povpraševanju po trajnih dobrinah. Ugotovil je, da na povpraševanje po trajnih dobrinah vplivajo razpoložljivi dohodek, premoženje, menjalni tečaj, razpoložljivost potrošniških posojil, obrestne mere na potrošniška posojila, povpraševanje po novih stanovanjskih gradnjah, ki posredno vpliva na povpraševanje po gospodinjskih aparatih, in rast prebivalstva (Heim, 2009, str. 2).

1.3.1 Spremembe dohodka in likvidnostne omejitve

Odziv potrošnje na spremembe v dohodku je pomembna tema raziskav, zlasti je pomembno razumevanje kako potrošniki reagirajo na davčne reforme ali reforme socialne podpore, kar je ključno za oblikovanje učinkovitih stabilizacijskih politik. Pregled povezav

med spremembami potrošnje in dohodka izpostavlja več različnih učinkov. Tako ločujemo pričakovane in nepričakovane spremembe dohodka, pozitivne in negativne spremembe dohodka ter trajne in prehodne šoke, ki jih delimo na pozitivne in negativne (Jappelli & Pistaferri, 2010, str. 502).

Cerletti in Pijoan-Mas (2012) sta preučila prenos dohodkovnih šokov gospodinjstev v potrošnjo. Uporabila sta standardni model življenjskega cikla z dvema dobrinama različne trajnosti in ga uporabila za označitev odzivov potrošnje na dohodkovne šoke kot funkcijo likvidnostnih omejitev, trajnosti šokov in trajnosti dobrin. Model sta kalibrirala tako, da je posnemal gospodarstvo ZDA, da sta izmerila kvantitativni pomen trajnih dobrin (Cerletti & Pijoan-Mas, 2012, str. 36). Ugotovila sta, da v odsotnosti zavezujočih omejitev izposojanja potrošnja obeh vrst dobrin, trajnih in netrajnih, na dohodkovne šoke reagira enako. Kadar so omejitve izposojanja zavezujoče obstaja učinek usklajevanja, ki preusmeri potrošnjo proti eni od dobrin glede na trajnost šoka. Kadar je šok trajen, potrošnja netrajnih dobrin reagira močnejše kot potrošnja trajnih dobrin, nasprotno velja ko je šok prehodni (Cerletti & Pijoan-Mas, 2012, str. 37). Ugotavljata tudi, da lahko na usklajevanje potrošnje kot odziv na dohodkovne šoke potencialno vpliva likvidnost prihrankov.

1.3.2 Učinek premoženja

Makroekonomska dogajanja ne vplivajo samo na dohodek, temveč tudi na premoženje. Sprememba obrestne mere vpliva na dohodek, hkrati pa tudi na vrednost premoženja. Sprememba cen lahko vpliva na realno premoženje s katerim razpolagamo. Hipoteza življenjskega cikla tako daje kanal, po katerem borza vpliva na potrošniško obnašanje (Senjur, 2001, str. 99).

Članki, ki raziskujejo učinek premoženja na osebno potrošnjo se na splošno delijo v dve kategoriji – na članke, ki modelirajo učinek premoženja na temelju agregiranih makroekonomskih podatkov in članke na osnovi mikroekonomskih podatkov. Poleg omenjenih skupin razlikujemo tri podskupine člankov: članke, ki modelirajo le učinek finančnega premoženja na osebno potrošnjo, članke, ki modelirajo le učinek stanovanjskega premoženja na osebno potrošnjo in članke, ki proučujejo učinke obeh na osebno potrošnjo (Čeh Časni, 2014, str. 393).

Slacalek je preučeval učinek stanovanjskega in finančnega premoženja na osebno potrošnjo v 16 industrijskih državah. Na podlagi ocen na celim vzorcu ugotavlja, da med državami obstajajo različne statistično značilne razlike. Potrošniki v anglosaksonskih in tržno usmerjenih gospodarstvih, v državah z bolj razvitim hipotekarnim trgom ter izven evroobmočja, močnejše reagirajo na premoženjske šoke, medtem ko so potrošni izdatki v večini kontinentalne Evrope nanje precej manj odzivni. Premoženjski učinek je postal znatno močnejši po letu 1988, medtem ko je učinek finančnega premoženja ostal skoraj nespremenjen. Ugotovitve morda odsevajo razvoj finančne infrastrukture. Trgi

hipotekarnih posojil so postali bolj konkurenčni, pojavili so se novi finančni produkti. Izposojanje z zastavo stanovanjskega premoženja je postalo lažje in bolj pogosto, posledično se je okrepila povezava med stanovanjskim premoženjem in potrošnjo (Slacalek, 2009, str. 5).

Čeh Časni je na vzorcu šestih evropskih posttranzicijskih gospodarstev ocenila vpliv sprememb premoženjskega učinka na osebno potrošnjo na dolgi in kratki rok. Na podlagi rezultatov zaključuje, da osebna potrošnja, stanovanjsko premoženje in dohodek ustvarjajo dolgoročno ravnotežno razmerje v proučevanih gospodarstvih. Glede na ocene njenega osnovnega modela obstajajo dokazi statistično pomembnega dolgoročnega in manj izrazitega kratkoročnega učinka stanovanjskega premoženja. Ne glede na specifikacije modela, je očitna pomembnost stanovanjskega premoženja kot enega od vodil kratkoročnih in dolgoročnih sprememb osebne potrošnje (Čeh Časni, 2014, str. 402).

1.3.3 Odziv potrošnje na recesijo

Potrošnja gospodinjstev je največja komponenta BDP in komponenta, ki je najbolj neposredno povezana z dobrobitjo posameznikov in gospodinjstev. Primerjave obsegov zmanjšanja potrošnje med recesijami ponujajo dober kazalnik njihovega vpliva in distribucije med gospodinjstvi različnih tipov. Med lastnostmi, ki so skupne recesijam izpostavljajo nagnjenost gospodinjstev k ostremu zmanjšanju potrošnje trajnih dobrin in nekaterih storitev. Na padce potrošnje vplivajo prilagoditve monetarne in fiskalne politike ter odpornost trga dela (Crossley, Low & O'Dea, 2012, str. 3).

Crossley, Low in O'Dea (2012) na podlagi podatkov nacionalnih računov in mikropodatkov za Združeno kraljestvo ugotavljajo, da so padci potrošnje v zadnji recesiji globlji kot v recesijah osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja, s katerima jo primerjajo. Ugotavljajo, da so se v zadnji recesiji nakupi trajnih dobrin skrčili s podobno razsežnostjo kot nakupi netrajnih dobrin in storitev, medtem ko se je potrošnja trajnih dobrin v prejšnjih obravnavanih recesijah skrčila znatno bolj. Kot potencialen razlog tokratne trdoživosti izpostavljajo ukrepe fiskalne politike, začasno znižanje splošne stopnje davka na dodano vrednost in uvedbo sheme razgradnje vozil. Med analiziranimi učinki na različne tipe gospodinjstev izpostavljajo večje reze potrošnih izdatkov med lastniki stanovanj s hipotekami, kot med najemniki (Crossley, Low & O'Dea, 2012, str. 25).

1.4 Kazalniki zaupanja

Kazalniki zaupanja dajejo potencialno koristne informacije o dejanski gospodarski aktivnosti in so objavljeni pred objavo dejanskih podatkov, tako da predstavljajo pomembno orodje za analizo makroekonomskih gibanj in lahko služijo kot vodilni kazalniki (Žakelj & Jemec, 2011, str. 3).

Napovedna moč potrošniškega zaupanja pri napovedi bodočih potrošnih izdatkov in posredno gospodarske rasti je pomembno in kontroveržno akademsko vprašanje. Moderna teorija potrošnje pravi, da kakršnakoli vloga potrošnega zaupanja za razlago bodoče potrošnje ni konsistentna z racionalnimi ekonomskimi pričakovanji. Tako se razlage napovedne moči potrošnega zaupanja išče izven teoretičnega okvira racionalnih pričakovanj. Teoretična utemeljitev vloge zaupanja v razlaganju potrošnih izdatkov se nanaša na obstoj »živalskih duhov«, s katerimi je Keynes označil instinkt, navade in čustva, ki domnevno vplivajo na vedenje ljudi. Prejete informacije bi lahko spremenile zaznavanje prihodnosti in vplivale na trenutne potrošne odločitve. Optimistična pričakovanja glede dohodka spodbujajo ljudi k zvišanju njihovih diskrecijskih izdatkov, ki niso odvisni le od gospodarskih determinant kot sta dohodek ali cene, temveč tudi od obnašanja ali pričakovanj (Evropska centralna banka, 2013, str. 46).

Rezultati empiričnih študij so si nasprotujoči, saj je težko popolnoma izolirati učinek zaupanja na potrošnjo, potrjujejo pa tesno povezanost zaupanja z ostalimi ekonomskimi spremenljivkami. Nekateri avtorji poudarjajo pomen kazalnikov zaupanja v napovedovanju obdobj močnih nihanj v gospodarstvu kot so recesije in okrevanja ali med obdobji velikih gospodarskih ter političnih pretresov. Takšna obdobja so običajno povezana z visoko nestabilnostjo potrošniškega zaupanja (Evropska centralna banka, 2013, str. 47). Val pesimizma po močnem negativnem šoku zaupanja, povezanem z zvišanjem negotovosti vpliva na gospodarsko aktivnost in jo šibi. Odzivanje na povišano negotovost o bodočem dohodku lahko zviša previdnostno varčevanje gospodinjstev in zniža njihove potrošne izdatke. Cilj akumulacije previdnostnega premoženja je zaščita potrošnje gospodinjstev pred bodočimi negativnimi šoki. Zvišana ozaveščenost pred tveganjem in negotovostjo še posebej vplivata na odločitve o nakupih trajnih dobrin. Povišana negotovost vpliva tudi na efektivnost gospodarske politike in jo na kratek rok naredi manj učinkovito (Evropska centralna banka, 2013, str. 54).

Na podlagi podatkov o zaupanju potrošnikov v evroobmočju so v Evropski centralni banki identificirali spremenljivke, ki so nagnjene h gibanju skupaj s kazalniki zaupanja. Ugotovili so visoko pozitivno korelacijo med kazalnikom zaupanja potrošnikov in stopnjo nezaposlenosti. K spremembam kazalnika so v obdobju finančne krize pomembno prispevala tudi pričakovanja o splošnih razmerah (Evropska centralna banka, 2013, str. 51). Kot pomemben vidik finančne krize izpostavljajo povišano usklajenost v poslovnih ciklih med državami, ki se je odrazila tudi v ravneh kazalnikov zaupanja. Razviden ni le odnos med kazalnikom zaupanja v ZDA in v evroobmočju, temveč tudi nekaj časovnega vodstva kazalnika ZDA, kar poudarja njihovo vlogo v svetovnem gospodarstvu in pomen prenosa šokov iz ZDA v preostanek sveta (Evropska centralna banka, 2013, str. 52). Z regresijo so ugotovili pozitiven odnos med spremembami v potrošnji in spremembami zaupanja potrošnikov, vendar ujemanje ni bilo posebej visoko. Na podlagi VAR modela, ki so ga uporabili za napovedovanje sprememb v potrošnji so ugotovili, da imajo šoki zaupanja relativno majhno vlogo v primerjavi z ostalimi gospodarskimi spremenljivkami.

Pomembnejšo vlogo imajo med obdobji gospodarskih ali geopolitičnih pretresov. Razvili so hipotezo, da so znatne spremembe v kazalnikih zaupanja koristne za predvidevanje gospodarskega razvoja med obdobji gospodarskih ali geopolitičnih napetosti, ko kazalniki kažejo velika nihanja (Evropska centralna banka, 2013, str. 54).

Batchelor in Dua (1998) sta dokazala, da je kazalnik zaupanja potrošnikov ZDA (angl. *Consumer Confidence Index*) v njunem modelu uporaben pri napovedovanju recesije leta 1991, toda njuni rezultati ne morejo biti splošeni na ostala leta. Matsusaka in Sbordone (1995) sta ugotovila, da kazalnik mnenja potrošnikov Univerze v Michiganu (angl. *Index of Consumer Sentiment*) pomembno izboljša njun napovedni model za bruto nacionalni proizvod po upoštevanju ostalih dejavnikov kot so denarna rast, obrestne mere in javnofinančna poraba. Owyang, Piger in Wall (2004) so ugotovili, da poslovni cikli na zveznem nivoju niso nujno usklajeni s cikli na nivoju zveznih držav, zato so Garret, Hernández-Murillo in Owyang (2005) preučili razmerje med mnenjem potrošnikov in maloprodajo na zveznem nivoju. Njihovi empirični rezultati kažejo, da so mere mnenja potrošnikov relativno slabi napovedovalci rasti maloprodaje na zvezni ravni. Analiza je razkrila pomemben odnos med mnenjem in potrošnjo v številnih zveznih državah, če se raziskava osredotoči na nihanje v frekvenci poslovnega cikla. Ugotovitve razkrivajo, da bi mnenje potrošnikov lahko pomagalo pri ocenjevanju splošnega stanja gospodarstev zveznih držav, ni pa pomemben dejavnik v napovedovanju zvezne gospodarske rasti (Garret, Hernández-Murillo & Owyang, 2005, str. 133).

Žakelj in Jemec (2011) sta analizirala povezanost kazalnikov zaupanja in makroekonomskih gibanj v Sloveniji. Med časovnimi vrstami sta najprej opravila izbor s pomočjo slikovne analize in nato preverila povezanost med časovnimi vrstami s korelacijskimi koeficienti in Grangerjevim testom vzročnosti. Ugotovila sta, da gibanja kazalnikov zaupanja podjetij v Sloveniji s precejšnjo zanesljivostjo nakazujejo gibanje kazalnikov dejanske aktivnosti, kazalniki zaupanja potrošnikov pa so izkazali manj zanesljive rezultate (Žakelj & Jemec, 2011, str. 3). Ugotavljata, da je gibanje kazalnikov zaupanja potrošnikov najbolj skladno s spremembami končne potrošnje trajnih proizvodov. Korelacija primerjave kazalnika zaupanja in kazalnika o primernosti trenutka za večje nakupe z medletnimi stopnjami rasti končne potrošnje trajnih proizvodov je znašala okrog 0,7. Korelacijski koeficienti kazalnikov finančnega stanja v gospodinjstvih v prihodnjih in preteklih 12 mesecih so bili precej nizki, kar kaže na njihovo manjšo uporabnost pri analizi potrošnje gospodinjstev. Grangerjev test vzročnosti je pokazal značilno povezanost pričakovanega finančnega stanja v prihodnjem letu s četrletnimi spremembami potrošnje trajnih proizvodov, vendar je bil korelacijski koeficient nižji od 0,4 (Žakelj & Jemec, 2011, str. 15).

2 ZNAČILNOSTI PROUČEVANEGA OBDOBJA

Obdobje med letoma 2005 in 2014 je zaznamovala globalna finančna in gospodarska kriza. Za gospodarsko aktivnost je značilno, da sledi poslovnim ciklom. Poslovni cikel je gibanje (rast ali padec) bruto domačega proizvoda okrog njegovega dolgoročnega trenda. Poznamo več teorij poslovnih ciklov in šokov, ki jih povzročajo. Šoki so lahko eksogeni, tehnološki, monetarni ali fiskalni (Evans, 2004, str. 598). Pri nihanju gospodarske aktivnosti ne gre samo za nihanje bruto domačega proizvoda, temveč za nihanje številnih makroekonomskih kategorij: zalog, investicij, porabe, zaposlenosti in podobno. Z nihanjem teh makroekonomskih kategorij je včasih mogoče razlagati nihanja bruto domačega proizvoda (Senjur, 2001, str. 85). Običajne značilnosti recesij Samuelson in Nordhaus (2002, str. 434) opisujeta kot:

- močan upad potrošniških nakupov in nepričakovano povečanje zalog trajnih dobrin, na kar se podjetja odzovejo z zmanjšanjem proizvodnje, čemur sledi padec realnega BDP ter naložb podjetij;
- zmanjšanje povpraševanja po delu, posledično višja brezposelnost;
- zmanjšanju outputa in povpraševanja po surovinah sledi padec cen, upočasni se inflacija;
- padec poslovnih dobičkov, znižajo se vrednosti delnic, zmanjša se povpraševanje po kreditih, posledično upadejo tudi obrestne mere.

2.1 Finančna in gospodarska kriza

Zlom investicijske banke Lehman Brothers leta 2008 je po svetovnih finančnih trgih pognal val strahu. Močno je vplival na obseg medbančnega posojanja in višino premije za tveganje, ki je močno zrastle. Kljub ukrepom za vzpostavljanje likvidnosti finančnih trgov, je prišlo do umikov večjih projektov, zmanjšanja obsega podjetniškega izposojanja in padajočega povpraševanja po investicijskem blagu in trajnih dobrinah, kar je vodilo do zlomov obsega trgovanja (McKibbin & Stoeckel, 2009, str. 1).

Na razvoj finančne krize so vplivali številni ključni dogodki desetletja pred tem. Vplivala so globalna neravnovesja in vloge monetarne politike ter različni akterji kot so bonitetne agencije ter investicijske in hipotekarne banke. (McKibbin & Stoeckel, 2009, str. 4).

V letih 1997–98 je prišlo do Azijske finančne krize. Po njej so Azijska gospodarstva tekoče presežke investirala v tujini, da bi obdržala ugodne menjalne tečaje. Kapital je iz Azije med drugim odtekal v delnice visokotehnoloških podjetij v ZDA in napihoval njihovo vrednost. Velikemu pritoku tujega kapitala preko neposrednih in portfeljskih naložb je leta 2000 sledil pok dotcom balona. Zaradi bojazni pred recesijo in možno deflacijo so Zvezne rezerve v več korakih sprostile monetarno politiko in znižale ključne

obrestne mere. Ti ukrepi so spodbudili gradnjo in trg nepremičnin, ki je postal gonilna sila gospodarske rasti. Lahko dostopnim hipotekarnim posojilom in rastočemu trgu nepremičnin je sledila rast cen nepremičnin ter obdobje visoke rasti kreditov in posojil s finančnim vzvodom. Premija na tveganje je dosegla najnižje ravni in posli z vzvodom so postali običajni, saj so investitorji iskali donos v okolju ohlapnega regulativnega nadzora (McKibbin & Stoeckel, 2009, str. 5). Pri tem so imele pomembno vlogo tudi bonitetne agencije, katerih ocene so precenjevale dejansko kakovost izvedenih finančnih instrumentov, ki so jih sestavljali hipotekarni krediti, in njihovih zavarovanj. Na trgu nepremičninskih posojil v ZDA so poleg posojil s fiksno in variabilno obrestno mero prisotna tudi hibridna posojila, ki naj bi komitentom nudila večjo fleksibilnost pri pridobivanju in odplačevanju. Prav ta fleksibilnost, ki je omogočala posameznikom brez ustrezne kreditne sposobnosti pridobivanje posojil, se je izkazala za problematično, zlasti v kombinaciji z refinanciranjem ob višjem nepremičninskem premoženju kot posledici rasti cen nepremičnin. V letih 2005 in 2006 so cene nepremičnin dosegle vrh, prišlo je do padanja cen. To je vodilo posojilojemalce k predčasnim odstopom od pogodb in posledično dodatni ponudbi nepremičnin na trgu. Bilance bank so bremenila tvegana hipotekarna posojila, posredno je prišlo do padanja cen izvedenih finančnih instrumentov in posledično do nezaupanja na kapitalskih trgih (Kurtovič, 2011, str. 34–44).

V hipotekarni trg ZDA so vlagale tudi številne evropske banke in preko njih se je finančna kriza prenesla v Evropo. Več držav je posredovalo in pomagalo bankam pred zlomom, s čimer je bančna kriza posredno postala kriza državnega dolga. V nekaterih državah evroobmočja (Portugalski, Irski, Grčiji, Španiji in Cipru) je prišlo do nezmožnosti refinanciranja javnega dolga in težav pri samostojnem reševanju prezadolženih bank. Podrobni razlogi dolžniške krize so se med državami razlikovali, od prekomerne odvisnosti od dolžniškega financiranja do številnih ekonomskih neravnotežij, nanjo pa je vplivala tudi struktura evroobmočja kot valutne unije brez fiskalne unije (Evropska komisija, 2014).

Evropska unija se je odzvala z oblikovanjem skladov kot sta Evropski instrument za finančno stabilnost (EFSF) in Evropski mehanizem za finančno stabilizacijo (EFSM), s katerima je poskrbela za finančno podporo članicam pod pogojem zaveze k programu gospodarskih reform. Ustanovljeni so bili evropski nadzorni organi, ki naj bi usklajevali državne regulativne organe, ki nadzorujejo banke, kapitalske trge in bonitetne agencije ter zavarovalnice. Evropska centralna banka se je odzvala z zniževanjem ključnih obrestnih mer in odkupovanjem obveznic držav v težavah (Evropska komisija, 2014).

V Sloveniji je bila v obdobju pred krizo visoka stopnja rasti bruto domačega proizvoda, ki je sistematično presegala stopnjo rasti v Evropski uniji. Po podatkih Eurostata je rast BDP v Sloveniji v letih 2005–2007 znašala med 4 % in 6,9 %, v povprečju držav EU pa med 2 % in 3 %. Posledica hitre rasti je bilo pregrevanje gospodarstva, ki se je kazalo v visoki inflaciji. Slednja je bila eden od dejavnikov hitre rasti plač, ki je poleg povišanja plač v javnem sektorju tik pred začetkom krize močno poslabšala stroškovno konkurenčnost

gospodarstva (Banka Slovenije, 2015, str. 6). Nevzdržna rast in poslabšana konkurenčnost se je izrazila v velikem primanjkljaju tekočega računa plačilne bilance in rasti bruto zunanjega dolga. Na pregrevanje gospodarstva je vplivalo pospešeno kreditiranje zasebnega sektorja, ki ga je spodbudila dostopnost mednarodnih finančnih virov in nizke medbančne obrestne mere. Konkurenca med bankami se je odražala tudi v nižanju efektivnih obrestnih mer in nižanju kreditnih standardov pri posojilih, kar je posledično povzročilo velik obseg slabih posojil. Rast obsega posojil je vodila v napihovanje balona cen realnih in finančnih imetij. Kreditna ekspanzija je ključna za razvoj krize v Sloveniji, saj je bila ta izražena predvsem kot bančna kriza (Banka Slovenije, 2015, str. 10). Domače banke so v letih pred krizo močno povečale izpostavljenost do tujih bank, posledično se je povečevala tudi neto zadolženost celotnega gospodarstva do tujine in s tem ranljivost ob finančnih šokih. Nezaupanje na trgu je vodilo v ustavitev medbančnega financiranja, to pa je povečalo likvidnostno tveganje slovenskega bančnega sistema. Ukrepala je država in izdala neomejeno jamstvo za vse vloge in izdala garancije za refinanciranje bank na mednarodnih trgih. V prvem valu krize je zmanjšanje uvoznega povpraševanja ZDA vplivalo na zmanjšanje gospodarske aktivnosti v Evropski uniji. To je vplivalo na izvozno povpraševanje in posledično na gospodarsko aktivnost v Sloveniji (Banka Slovenije, 2015, str. 18).

2.2 Makroekonomski kazalniki

V nadaljevanju so predstavljeni glavni makroekonomski kazalniki Slovenije in povprečja Evropske unije. Podatki slednje obsegajo skupino 28 držav članic, ki so v letu 2014 tvorile unijo. V proučevanem obdobju so se državam članicam pridružile Bolgarija in Romunija leta 2007 in Hrvaška leta 2013. Bruto domači proizvod Slovenije je v letu 2014 predstavljal 0,3 % BDP Evropske unije (Eurostat, 2015).

2.2.1 Gospodarska rast

Gospodarska rast, ki prikazuje stopnjo spremembe bruto domačega proizvoda, velja za temeljno merilo ekonomske aktivnosti gospodarstva. V nadaljevanju je na podlagi podatkov Eurostat, Statističnega urada (v nadaljevanju SURS) in Urada za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR) predstavljeno gibanje gospodarske rasti v proučevanem obdobju.

S Slike 1 je razvidno, da je imela Slovenija med letoma 2005 in 2008 pozitivno gospodarsko rast. Rast je v tem obdobju vseskozi presegala povprečje gospodarske rasti Evropske unije (v nadaljevanju EU). Gospodarska rast je v letu 2005 po podatkih UMAR temeljila zlasti na tujem povpraševanju, na upočasnjeno rast domače potrošnje sta ob sicer višji rasti zasebne potrošnje, vplivali predvsem občutno nižja rast bruto investicij in nekoliko nižja državna potrošnja. Leta 2006 je gospodarska dinamika v Sloveniji močno pospešila, glavna dejavnika sta bila tuje povpraševanje in okrepljena investicijska

aktivnost. Na slednjo je vplivala gradnja cest in višja rast investicij v opremo in stroje, ki jo je spodbudila tudi ukinitvev splošne investicijske olajšave s 1. januarjem 2007 (UMAR, 2007, str. 74). V letu 2007 je bila realna rast BDP najvišja po osamosvojitvi, znašala je 6,9 %. Glavna dejavnika sta bila izvoz in investicije (UMAR, 2008, str. 68). Gospodarska rast v Sloveniji se je v letih po vstopu v EU vseskozi zadrževala nad dolgoletnim povprečjem, v teh konjunktorno ugodnih letih se je gospodarska rast povečala bolj kot v poprečju ostalih držav članic EU (UMAR, 2008, str. 69).

V letu 2008 je ob močnem poslabšanju mednarodne konjunktore zaradi poglobljanja mednarodne finančne krize prišlo do upočasnitve gospodarske dinamike. Realna letna gospodarska rast je sicer znašala 3,3 %, a vpogled v četrtnetne podatke kaže, da je bil v tretjem četrtnetju leta zabeležen realni upad, prvič po drugem četrtnetju leta 1993. Na umiritev rasti sta najbolj vplivala izvoz in investicijska aktivnost, poleg njiju je bila nižja tudi rast zasebne potrošnje (UMAR, 2009, str. 58). Merilo za vstop gospodarstva v recesijo pravi, da je slednje v recesiji, kadar je četrtnetna stopnja rasti BDP v primerjavi s prejšnjim četrtnetjem negativna dve četrtnetji zapored. Po tem merilu velja za začetek recesije v Sloveniji četrto četrtnetje 2008, v EU pa četrtnetje pred tem (Stražišar et al., 2015, str. 17). Leto 2009 je zaznamoval poglobljen upad BDP, na letni ravni je padec znašal 7,8 %. K upadanju gospodarske aktivnosti so največ prispevali padec izvoznega povpraševanja, investicij v osnovna sredstva in zmanjšanje obsega zalog. Rastli sta le zasebna in državna potrošnja. Kriza je sovpadala z zaključevanjem cikla avtocestne gradnje, kar je dodatno poglobilo padec investicij. Padec gospodarske aktivnosti v Sloveniji je presegel povprečje držav EU. Vpliv krize v posameznih državah je bil pogojen z razlikami v izpostavljenosti bančnega sektorja slabim finančnim naložbam, v izvozni odprtosti gospodarstva, v velikosti proizvodnega in storitvenega sektorja in makroekonomskih nesorazmerjih pred krizo. V povprečju se je BDP v državah EU skrčil za 4,4 % (UMAR, 2010, str. 64).

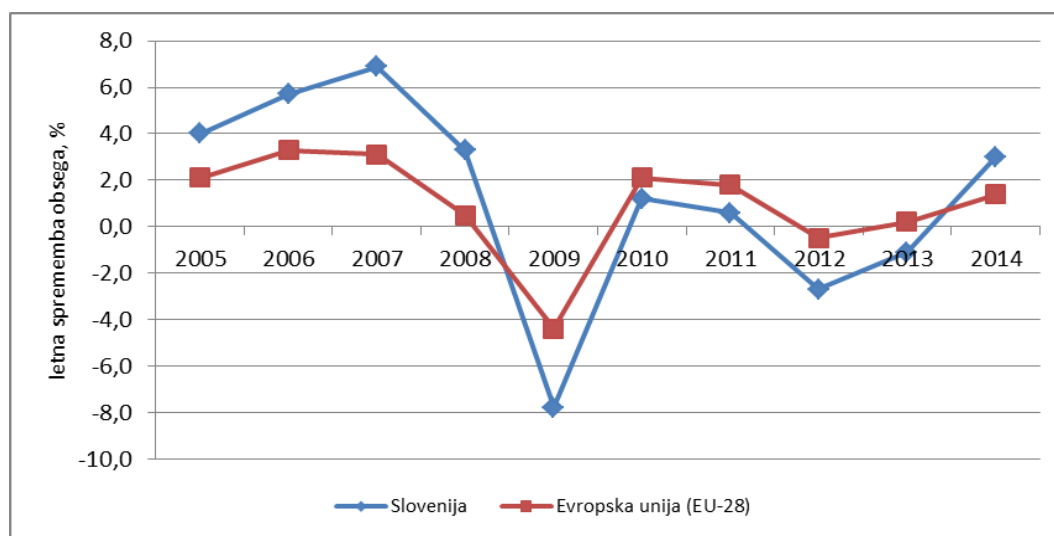
V letu 2010 se je BDP povečal za 1,2 %. Na okrevanje je vplival zlasti okrepljen izvoz, pomemben je bil prispevek spremembe zalog, rast je ohranila tudi zasebna potrošnja (UMAR, 2011, str. 72). Gospodarska rast v EU je bila višja, znašala je 2,1 %. V letu 2011 se je gospodarska aktivnost ponovno umirila. Po popravljenih podatkih je znašala 0,6 %. Poglobilo se je znižanje domače potrošnje, tako gospodinjestev kot države, umirila se je tudi rast izvoza. Gospodarska rast v državah EU je znašala 1,8 %. Zaostanek pri okrevanju slovenskega gospodarstva je bil povezan z dejavniki iz domačega okolja, kot so razmere v gradbeništvu in povezanih dejavnostih, dostopnost do virov financiranja, javnofinančne razmere in trg dela (UMAR, 2012a, str. 90).

Po dveh pozitivnih letih je leta 2012 ponovno prišlo do upada gospodarske dinamike, BDP se je znižal za 2,7%. Med komponentami izdatkovne strukture je skromno rast ohranil le izvoz. Na ravni EU se je BDP znižal za 0,5 %. Negativna dinamika se je nadaljevala tudi v letu 2013, BDP se je znižal za 1,1 %. Poleg izvoza so bile pozitivna komponenta tudi investicije v osnovna sredstva, med negativnimi pa izstopa višji padec zasebne potrošnje.

Na ravni EU se je BDP povečal za 0,2 %. Na rast sta vplivala pozitiven prispevka salda menjave in državne potrošnje. Leta 2014 je prišlo do preobrata, BDP se je povečal za 3%, kar je najvišja rast po začetku krize. Ključna dejavnika okrevanja sta bila izvoz in investicije, ki so bile spodbujene s črpanjem sredstev EU pred iztekom finančne perspektive. Gospodarska dinamika se je okrepila tudi na ravni EU, BDP se je zvišal za 1,4 %. K zvišanju sta prispevala rasti domače potrošnje in bruto investicij (UMAR, 2015, str. 91).

Povprečna letna stopnja rasti je v obdobju 2005–2014 v Sloveniji znašala 1,3 %, v EU pa 1,0 %.

Slika 1: Letna stopnja rasti BDP v Sloveniji in Evropski uniji

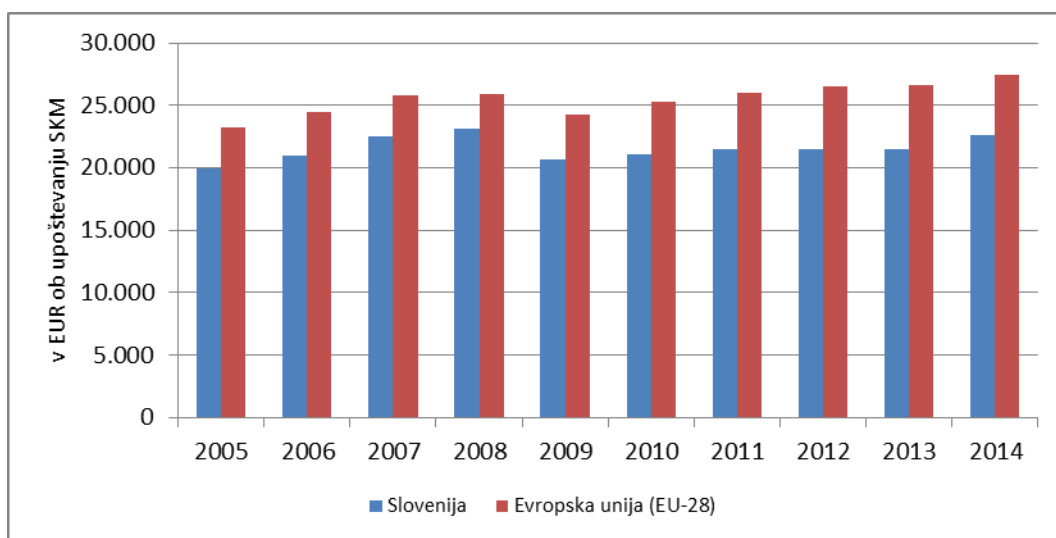

Vir: Eurostat, *Economy and Finance, National Accounts, Real GDP growth rate*, 2016.

S Slike 1 je razvidno, da je imela kriza tako v Sloveniji kot na ravni EU obliko črke W. Pri tej obliki, imenovani tudi kriza dvojnega dna, gospodarstvo po recesiji krajše obdobje okreva z naglo rastjo, sledi mu ponovni padec v recesijo in končno obdobje okrevanja.

Za oceno življenjskega standarda uporabljamo BDP na prebivalca, ki upošteva standard kupne moči (SKM). Podatek je tako prilagojen velikosti gospodarstva po številu prebivalcev ter predvsem razlikam v ravneh cen med državami. Leta 2014 je povprečni BDP na prebivalca Slovenije ob upoštevanju standarda kupne moči znašal 22.600 evrov, kar je 2,2 % manj od najvišje vrednosti, dosežene leta 2008 (23.100 evrov ob upoštevanju SKM). Sorazmerni položaj posameznih držav se običajno primerja s povprečjem vseh držav znotraj EU. Na Sliki 2 vidimo, da se je življenjski standard v Sloveniji v letih pred krizo približeval povprečju EU, dosegel leta 2008 89 %, v letih zatem pa je sledil zdrs na 81 % v letu 2013.

Slika 2: Bruto domači proizvod na prebivalca Slovenije in Evropske unije

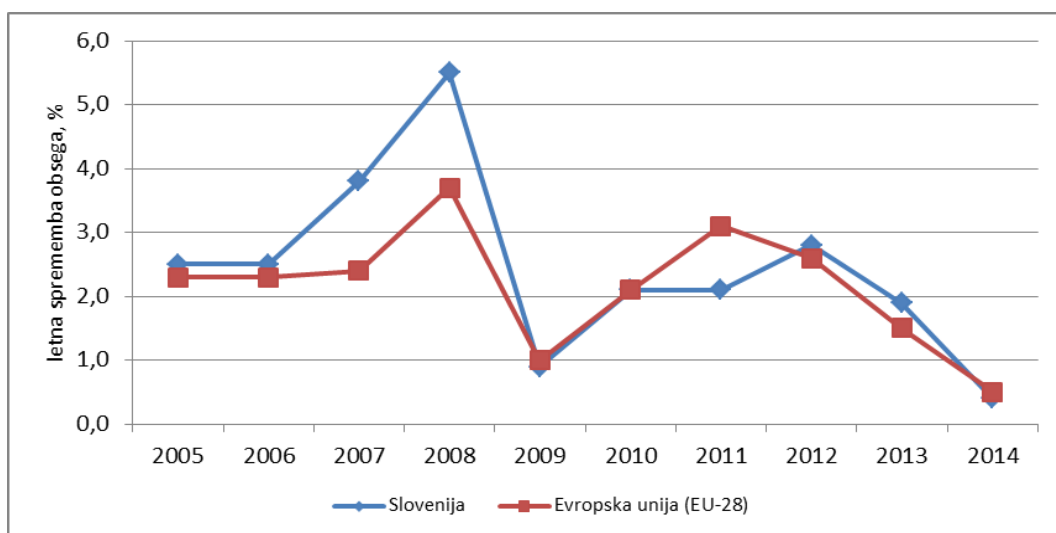

Vir: Eurostat, Economy and Finance, National Accounts, Main GDP aggregates per capita, 2016.

2.2.2 Inflacija

Na potrošne navade pomembno vplivajo spremembe cen blaga in storitev v določenem obdobju. V območju Evropske unije se za primerjavo rasti cen uporablja harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (v nadaljevanju HICŽP). Inflacija v proučevanem obdobju je predstavljena na podlagi podatkov Eurostat, SURS in UMAR. Letna stopnja inflacije v Sloveniji in EU je prikazana na Sliki 3.

Slika 3: Letna stopnja inflacije, merjena s HICŽP, v Sloveniji in Evropski uniji

Vir: Eurostat, Economy and Finance, HICP, Annual average rate of change, 2016.

Ekonomske politike, povezane s pripravami in sam vstop Slovenije v Evropsko unijo so privedle do postopnega umirjanja inflacije v letih 2003–2005. Ob koncu leta 2005 je Slovenija izpolnila maastrichtski kriterij glede inflacije, ta je znašala 2,5 %. K upočasnitvi rasti cen je pripomoglo izvajanje restriktivnega načrta uravnavanja reguliranih cen, blaženje nihanj cen nafte, izvajanje dohodkovne politike v skladu s socialnim sporazumom ter enkratni dejavniki, kot je sprememba trgovinskih režimov (UMAR, 2006, str. 88). Takšna dinamika cen je bila tudi v letu 2006, povprečna inflacija je znašala 2,5 %. V obeh letih je bila v povprečju EU nekoliko nižja, znašala je 2,3 %. Leta 2007 se je dinamika cen zvišala, inflacija je znašala 3,8 %. Po podatkih UMAR (2008, str. 70) sta bila ključna razloga za višjo inflacijo pospešena rast cen hrane in tekočih goriv, kar je bilo v pretežni meri posledica globalnih cenovnih gibanj. Visoka raven inflacije se je s 5,5 % nadaljevala tudi v letu 2008. Pospešek nad 3-odstotno raven je bil po oceni UMAR (2009, str. 60) predvsem posledica rasti cen osnovnih surovin na svetovnih trgih. Na povečanje razlike med inflacijo v Sloveniji in državah EU so poleg zunanjih dejavnikov vplivali tudi notranji strukturni dejavniki. V letu 2009 se je dinamika cen umirila, povprečna inflacija je znašala 0,9 %. Na nizko raven inflacije je vplivalo krčenje gospodarstva in skromnejše povpraševanje (UMAR, 2010, str. 66). Leta 2010 je bila inflacija na ravni povprečja EU, znašala je 2,1 %. Rast cen so spodbudile višje cene energentov in davčni vplivi (UMAR, 2010, str. 74). V letu 2011 je ob šibkejši gospodarski aktivnosti v Sloveniji ostala na enaki ravni, v povprečju EU je bila višja, znašala je 3,1 % (UMAR, 2011, str. 92). K zvišanju na 2,8 % v letu 2012 sta vplivala zlasti ukinitve subvencij za šolsko prehrano in ukrepi na davčnem področju (UMAR, 2013, str. 92). Leta 2013 se je inflacija upočasnila kljub vplivu dviga stopenj davka na dodano vrednost. V letu 2014 je bila inflacija najnižja po osamosvojitvi, znašala je 0,4 %. Na dinamiko cen so pomembno vplivale cenejšje surovine na svetovnih trgih. Poleg cen hrane in energentov je k nizki inflaciji prispevalo tudi nadaljnje znižanje cen trajnih dobrin (UMAR, 2015, str. 92).

2.2.3 Trg dela

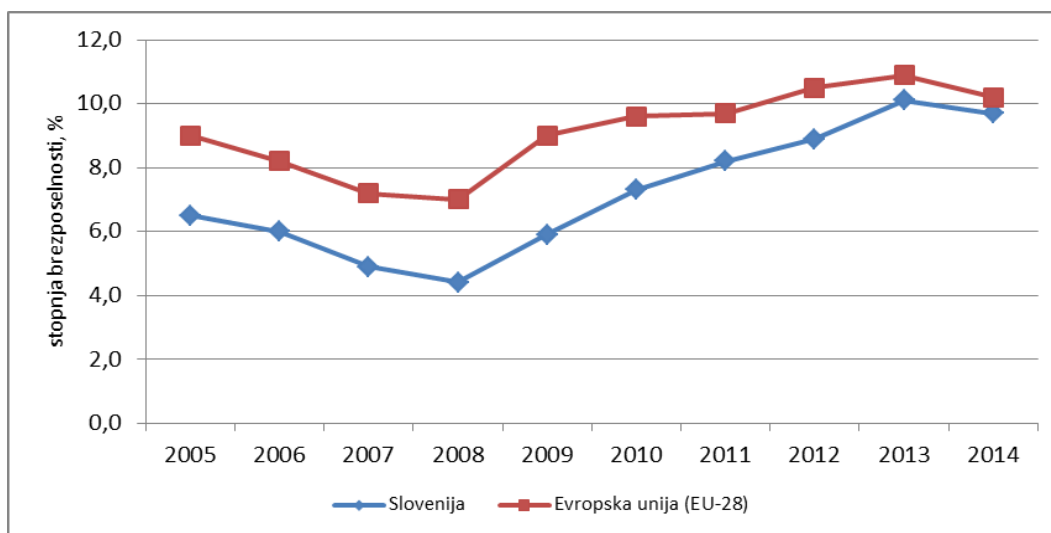
Stopnja anketne brezposelnosti, prikazana na Sliki 4, je bila v Sloveniji v proučevanem obdobju ves čas nižja od povprečja Evropske unije.

Po zvišanju v letu 2005 na 6,5 %, se je v letih 2006–2008 znižala. Letna stopnja anketne brezposelnosti je v letu 2008 znašala 4,4 %. V tretjem četrtletju leta 2008 je dosegla najnižjo raven (4,1 %) odkar se jo meri. Po podatkih UMAR (2009, str. 132) je poleg konjunkturalnih razlogov na znižanje vplivalo predvsem manjše število iskalcev prve zaposlitve.

V letu 2009 se je zaradi gospodarske krize stopnja brezposelnosti povišala tako v Sloveniji (na 5,9 %) kot v povprečju EU (na 9,0 %), kjer je brezposelnost naraščala hitreje (UMAR, 2010, str. 134). Zaradi zaostrenih gospodarskih razmer se je v letih 2010–2013 močno povišala, v letu 2013 je znašala že 10,1 %. Na ravni EU je brezposelnost naraščala

počasneje, zato se je slovenska stopnja brezposelnosti približala evropskemu povprečju, od katerega je bila pred krizo nižja za 2,6 odstotne točke (UMAR, 2014, str. 160). Ob okrevanju gospodarske aktivnosti in povečanem zaposlovanju se je nekoliko znižala tudi stopnja brezposelnosti. V Sloveniji je leta 2014 znašala 9,7 %, v EU pa 10,2 %.

Slika 4: Stopnja anketne brezposelnosti v Sloveniji in Evropski uniji

Vir: Eurostat, *Population and social conditions, Labour market, Unemployment rate*, 2016.

Ob padcu gospodarske aktivnosti se poviša ciklična brezposelnost, zniža se ob njenem okrevanju. Strukturna brezposelnost kaže raven, ki se izoblikuje v gospodarstvu v daljšem obdobju brez različnih šokov. Na njeno raven vplivajo institucionalni in strukturni dejavniki, gospodarska aktivnost nanjo ne vpliva bistveno. Ocene naravne stopnje brezposelnosti ne kažejo bistvenega povišanja med krizo, prav tako se med njo niso povečala neskladja v ujemanju ponudbe in povpraševanja po delovni sili, merjena z Beveridgeevo krivuljo. Močno ciklično komponento povišanja brezposelnosti potrjujejo tudi drugi kazalniki trga dela, ki kažejo, da so slabše možnosti za zaposlitev predvsem posledica vsesplošno nizkega povpraševanja po delovni sili (UMAR, 2015, str. 52).

3 ZNAČILNOSTI POTROŠNJE SKOZI SISTEM NACIONALNIH RAČUNOV

Nacionalni računi so računovodski okvir, ki sistematično in podrobno opisuje celotno gospodarstvo, njegove ekonomske akterje in odnose z drugimi gospodarstvi. Sistem nacionalnih računov temelji na mednarodno sprejetih standardih, definicijah, klasifikacijah in računovodskih pravilih. Temeljni standard nacionalnih računov v EU je Evropski sistem nacionalnih in regionalnih računov iz leta 2010 (v nadaljevanju ESR 2010). Struktura ESR 2010 je skladna s smernicami nacionalnega računovodstva, ki so opredeljene v Sistemu nacionalnih računov 2008 (v nadaljevanju SNR 2008) (Stražišar et al., 2015, str. 9). ESR

2010 je osredotočen na razmere in potrebe po podatkih v Evropski uniji, predstavlja njen osrednji referenčni okvir za socialne in ekonomske statistike (ESR 2010, odst. 1.05).

Gospodarstvo države je sistem, v katerem institucije in ljudje sodelujejo prek izmenjav in transferjev blaga, storitev in plačilnih sredstev (npr. denarja) za proizvodnjo in potrošnjo blaga in storitev. V gospodarstvu so enote, ki sodelujejo, gospodarski subjekti, ki lahko imajo v lasti sredstva, prevzemajo obveznosti ter sodelujejo v ekonomskih dejavnostih in transakcijah z drugimi subjekti. Imenujejo se institucionalne enote (ESR 2010, odst. 2.01).

Institucionalne enote združujemo v skupine, imenujemo jih institucionalni sektorji, od katerih se nekateri delijo na podsektorje. Vsak od sektorjev in podsektorjev združuje institucionalne enote s podobnim ekonomskim vedenjem (Škrlec, 2009, str. 2).

Transakcije so združene v zaporedje računov, ki prikazuje vse vidike ekonomskega obnašanja, od proizvodnje do razdelitve dohodka, preko potrošnje in investicij do posojanja in izposojanja, ki financira ekonomsko aktivnost sektorja. Vsak posamezen račun sektorja pripelje do izravnalne postavke izračunane kot razlika med vsemi viri in porabami (Škrlec, 2009, str. 2).

Makroekonomski agregati so pomembni kot zbirni kazalci za namene makroekonomske analize in primerjave v času in prostoru. Izračunavajo se tudi po posameznih institucionalnih sektorjih, v katere so združeni gospodarski subjekti. Podjetja so združena v sektorju nefinančne družbe, banke in zavarovalnice v sektorju finančne družbe, državne institucije sestavljajo sektor država, posamezniki in skupine posameznikov sektor gospodinjstva, peti sektor pa so nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG). Ta sektor je precej majhen in njegov vpliv na skupno vrednost je zanemarljiv, zato se ga pogosto obravnava skupaj s sektorjem gospodinjstva (Stražičar et al., 2015, str. 11).

3.1 Gospodinjstva in NPISG v sistemu nacionalnih računov

Sektorski računi zagotavljajo sistematičen opis posameznih stopenj ekonomskega procesa za posamezen institucionalni sektor ter zajemajo bilance stanja sredstev, obveznosti in neto vrednosti ob začetku in koncu obračunskega obdobja (ESR, 2010, odst. 1.07).

Institucionalni sektorji ESR 2010 v katerih se pripravljajo glavni agregati nacionalnih računov so: gospodinjstva, država, družbe (finančne in nefinančne), nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG) in tujina (ESR 2010, odst. 1.34).

ESR 2010 (odst. 2.118) opredeljuje gospodinjstva (sektor S.14) kot posameznike ali skupine posameznikov, kot potrošnike in kot podjetnike, ki proizvajajo tržno blago ter

nefinančne in finančne storitve (tržni proizvajalci), če blaga in storitev ne proizvajajo ločeni subjekti, ki se obravnavajo kot nepravne družbe. Vključeni so tudi posamezniki ali skupine posameznikov proizvajalcev blaga in nefinančnih storitev za izključno lastno končno porabo.

Gospodinjstva kot potrošniki so lahko opredeljena kot majhne skupine oseb, ki so skupaj nastanjene, združujejo svoje dohodke in premoženje ter skupaj trošijo nekatere vrste blaga in storitev, v glavnem stanovanjske storitve in hrano.

Glavni viri gospodinjstev po ESR (odst. 2.118) so:

- sredstva za zaposlene;
- dohodek od lastnine;
- transferji iz drugih sektorjev;
- prejemki od odtujitve tržnih proizvodov in
- pripisani prejemki iz proizvodnje proizvodov za lastno končno potrošnjo.

V sektor gospodinjstva so vključeni (ESR 2010, odst. 2.119):

- posamezniki ali skupine posameznikov, katerih glavna funkcija je potrošnja;
- osebe, ki imajo stalno bivališče v institucijah z malo ali brez neodvisnosti pri ukrepanju ali sprejemanju odločitev v gospodarskih zadevah. Ti ljudje se obravnavajo kot ena institucionalna enota: eno gospodinjstvo;
- posamezniki ali skupine posameznikov, katerih glavna funkcija je potrošnja in ki proizvajajo blago in nefinančne storitve izključno za lastno končno porabo; v sistem sta vključeni le dve kategoriji storitev, proizvedenih za lastno končno potrošnjo: stanovanjske storitve za lastne potrebe in gospodinjske storitve, ki jih proizvedejo plačani zaposleni;
- individualni lastniki in partnerska podjetja brez pravnega statusa, razen tistih, ki se obravnavajo kot nepravne družbe, ki so tržni proizvajalci, ter
- nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva, brez neodvisnega pravnega statusa in tiste z neodvisnim pravnim statusom, ki pa so manj pomembne.

Gospodinjstva se po podsektorjih razporejajo glede na kategorijo največjega dohodka (dohodek delodajalca, sredstva za zaposlene itd.) gospodinjstva kot celote. Če gospodinjstvo prejema več kot en dohodek iste kategorije, se pri razvrstitvi gospodinjstva upošteva celoten dohodek vsake kategorije (ESR 2010, 2.121). Podsektorji so (ESR 2010, 2.120):

- delodajalci in samozaposleni brez zaposlenih;
- zaposleni;

- prejemniki dohodka od lastnine;
- prejemniki pokojnin;
- prejemniki drugih transferjev.

Gospodinjstva, razen v vlogi lastnikov zemljišč in stavb, so rezidenčne enote ekonomskega ozemlja, kjer imajo središče glavnega ekonomskega interesa. Rezidenčne so ne glede na obdobja v tujini, ki trajajo manj kot eno leto. V vlogi lastnikov zemljišč ali zgradb so rezidenčne enote ali namišljene rezidenčne enote države, v kateri so ta zemljišča ali zgradbe (ESR 2010, odst. 2.10, 2.11). Vsi člani gospodinjstva morajo biti rezidenti istega gospodarstva. Če je neka oseba rezident drugega gospodarstva kot drugi člani gospodinjstva, se ta oseba ne obravnava kot član tega gospodinjstva, čeprav imajo morda skupne dohodke in izdatke ali imajo sredstva v skupni lasti (ESR 2010, odst. 18.11).

Gospodinjstva se v zvezi z izvajanjem svoje glavne funkcije obravnavajo kot neodvisna pri sprejemanju odločitev in so institucionalne enote, tudi če ne vodijo celote računov (ESR 2010, odst. 2.13).

Računi sektorja gospodinjstev pokrivajo dve zelo različni funkciji: proizvodnjo proizvodov in storitev na eni strani in razdelitev dohodka na potrošnjo in varčevanje na drugi strani (Škrlec, 2009, str. 3).

Skupaj s sektorjem gospodinjstev se običajno obravnava tudi sektor nepridobitnih institucij, ki opravljajo storitve za gospodinjstva (NPISG, sektor S.15). Gre za razmeroma majhen sektor, ki ima zanemarljiv vpliv na skupno vrednost potrošnje. Sestavljajo ga nepridobitne institucije, ki so ločene pravne osebe in opravljajo storitve za gospodinjstva ter so zasebni netržni proizvajalci. Njihovi glavni viri so prostovoljni prispevki gospodinjstev kot potrošnikov v denarju ali naravi, plačila države in dohodki od lastnine (ESR, 2010, odst. 2.129).

V sektor so vključeni (ESR, 2010, odst. 2.130):

- sindikati, strokovna in znanstvena združenja, združenja potrošnikov, politične stranke, cerkvene in verske skupnosti ter družabni, kulturni, rekreacijski in športni klubi ter
- dobrodelne ustanove, socialne ustanove in organizacije za nudenje pomoči, ki jih s prostovoljnimi transferji v denarju ali naravi financirajo druge institucionalne enote.

3.2 Razpoložljivi dohodek

Razpoložljivi dohodek je temeljni kazalnik materialne blaginje gospodinjstev. Tako potrošnja kot varčevanje sta kritično povezana z njegovo dinamiko.

V sistemu nacionalnih računov je izravnalna postavka računa sekundarne razdelitve dohodka (ESR 2010, odst. 8.15).

Račun sekundarne razdelitve dohodka prikazuje, kako se saldo primarnega dohodka institucionalnega sektorja s prerazdelitvijo razdeli med

- tekoče davke na dohodek, premoženje itd.,
- socialne prispevke in prejemke (razen socialnih transferjev v naravi) ter
- druge tekoče transferje (ESR 2010, odst. 8.30).

Razpoložljivi dohodek, kot je merjen v sistemu nacionalnih računov lahko primerjamo s splošnim razumevanjem dohodka v ekonomiji. S teoretičnega vidika je dohodek opredeljen kot največja vrednost, ki jo lahko gospodinjstvo, ali druga enota, potroši, ne da bi pri tem zmanjšala svoje realno neto premoženje. Vendar se lahko realna neto vrednost enote spremeni kot rezultat prejema ali plačila kapitalskih transferjev in kot posledica realnih dobičkov in izgub iz lastnine. Spremeni se lahko tudi zaradi dogodkov kot so naravne nesreče, ki spremenijo obseg sredstev. Kapitalski transferji, realni dobički ali izgube iz lastnine in številne druge spremembe obsega sredstev zaradi učinka dogodkov kot so naravne nesreče so izrecno izključene iz razpoložljivega dohodka, kot je merjen v SNR. Razpoložljivi dohodek lahko razlagamo v ožjem smislu kot največjo vrednost, ki jo lahko gospodinjstvo ali druga enota lahko porabi za potrošnjo dobrin ali storitev v obračunskem obdobju, ne da bi zato morale zmanjševati gotovino, prodati finančno ali nefinančno premoženje ali povečati obveznosti. Ta koncept je enak ekonomskemu teoretičnemu konceptu le kadar neto premoženje v začetku obdobja ni popravljeno za kapitalske transferje, ostale spremembe v obsegu sredstev ter realne dobičke ali izgube iz lastnine (SNA 2008, odst. 8.25).

Transakcije enot zajemajo različni računi, na njihovem zaporedju je zgrajen sistem ESR 2010. Zaporedje računov za institucionalne enote in sektorje sestavljajo tekoči računi, računi akumulacije in bilance stanja (ESR 2010, odst. 1.113). Tekoči računi obravnavajo proizvodnjo, ustvarjanje, razdelitev in prerazdelitev dohodka ter porabo tega dohodka v obliki končne potrošnje. Računi akumulacije pokrivajo spremembe sredstev in obveznosti ter spremembe neto vrednosti. Bilance stanja izkazujejo stanja sredstev in obveznosti ter neto vrednost (ESR 2010, odst. 1.114).

Za sektor gospodinjstev je pomemben račun porabe razpoložljivega dohodka, saj zajema končne izdatke gospodinjstev, njegova izravnalna postavka pa je njihovo varčevanje. V računu prerazdelitve dohodka v naravi so prikazane individualne storitve, ki jih, v obliki socialnih transferjev v naravi, gospodinjstva prejmejo od države ali NPISG. V računu porabe prilagojenega razpoložljivega dohodka so dodane končni potrošnji gospodinjstev, tako dobimo mero, ki jo imenujemo dejanska končna potrošnja (ESR 2010, odst. 8.15).

3.3 Izdatki za končno potrošnjo

Izdatki za končno potrošnjo so izdatki rezidenčnih institucionalnih enot za blago ali storitve, ki se uporabljajo za neposredno zadovoljevanje individualnih potreb članov skupnosti (ESR 2010, odst. 3.94).

Izdatke za končno potrošnjo gospodinjstev sestavljajo izdatki za blago in storitve, kupljene na trgu, vključujejo pa tudi potrošnjo proizvodnje gospodinjstva za lastno končno uporabo. Izdatki vključujejo (ESR 2010, odst. 3.95):

- stanovanjske storitve za lastne potrebe;
- dohodek v naravi, kot so:
 - blago in storitve, ki jih zaposleni prejmejo kot dohodek v naravi;
 - blago in storitve, ki jih proizvedejo nekorporativna podjetja v lasti gospodinjstev in jih člani gospodinjstev zadržijo za potrošnjo;
- postavke, ki se ne obravnavajo kot vmesna potrošnja, kot so:
 - materiali za majhna popravila in notranje urejanje stanovanj, ki jih izvajajo najemniki in lastniki;
 - materiali za popravila in vzdrževanje trajnega potrošnega blaga, vključno z vozili;
- postavke, ki se ne obravnavajo kot investicije, zlasti trajno potrošno blago, ki svojo funkcijo opravljajo več obračunskih obdobj; vključen je tudi prenos lastništva nekaterih vrst trajnega blaga s podjetja na gospodinjstvo;
- neposredno zaračunane finančne storitve in del posredno merjenih storitev finančnega posredništva, ki jih za končno potrošnjo porabijo gospodinjstva;
- zavarovalne storitve v znesku implicitno zaračunane storitve;
- storitve pokojninskih skladov v znesku implicitno zaračunane storitve;
- plačila gospodinjstev za dovoljenja, ki se obravnavajo kot nakupi storitev;
- nakupe proizvodnje po cenah, ki niso ekonomsko pomembne.

Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo ne vključujejo (ESR 2010, odst. 3.96):

- socialnih transferjev v naravi, kot so izdatki, ki jih imajo najprej gospodinjstva, pozneje pa se povrnejo prek sheme socialne varnosti, npr. nekateri zdravstveni izdatki;
- postavk, ki se obravnavajo kot vmesna potrošnja ali bruto investicije, kot so:
 - izdatki gospodinjstev, ki so lastniki nekorporativnih podjetij, za poslovne namene, npr. za trajno blago, kot so vozila, pohištvo ali električni aparati (bruto investicije v osnovna sredstva), in za netrajno blago, kot je gorivo (obravnavajo se kot vmesna potrošnja);
 - izdatki gospodinjstev, ki bivajo v lastnih stanovanjih, za urejanje, vzdrževanje in popravila stanovanj, ki jih najemniki običajno ne izvajajo (obravnavajo se kot vmesna potrošnja pri proizvodnji stanovanjskih storitev);

- nakupi stanovanj (obravnavajo se kot bruto investicije v osnovna sredstva);
- izdatki za vrednostne predmete (obravnavajo se kot bruto investicije);
- postavk, ki se obravnavajo kot pridobitve neproizvedenih sredstev, zlasti nakupi zemljišč;
- vseh tistih plačil gospodinjestev, ki se obravnavajo kot davki;
- članarin, prispevkov in dajatev, ki jih gospodinjstva plačujejo NPISG, kot so sindikati, poklicna združenja, združenja potrošnikov, cerkve ter družbeni, kulturni, rekreacijski in športni klubi;
- prostovoljnih transferjev gospodinjestev v denarju ali naravi dobrodelnim ustanovam in humanitarnim organizacijam.

Izdatki za blago se prikažejo v trenutku spremembe lastništva; izdatki za storitve pa se prikažejo, ko je storitev opravljena. Izdatki za blago, pridobljeno na podlagi nakupa s pridržanim lastništvom ali podobne kreditne pogodbe, tudi v okviru finančnega najema, se prikažejo v času dobave blaga, tudi če se v tistem trenutku lastništvo ne spremeni (ESR 2010, odst. 3.110–3.111). Potrošnja lastne proizvodnje, zadržana za lastno končno potrošnjo, se prikaže, ko je proizvedena (ESR 2010, odst. 3.112).

Izdatki gospodinjestev za končno potrošnjo so prikazani v kupčevih cenah. To je cena, ki jo kupec dejansko plača za proizvode v trenutku nakupa (ESR 2010, odst. 3.113).

Izdatki NPISG za končno potrošnjo vključujejo dve kategoriji (ESR 2010, odst. 3.97):

- vrednost blaga in storitev, ki jih proizvedejo NPISG, razen investicij iz lastne proizvodnje ter izdatkov gospodinjestev in drugih enot;
- izdatke NPISG za blago ali storitve, ki jih proizvedejo tržni proizvajalci in se brez kakršnega koli preoblikovanja dobavljajo gospodinjstvom za njihovo potrošnjo kot socialni transferji v naravi.

3.4 Trajno potrošno blago

Trajno potrošno blago je v ESR 2010 opredeljeno med pojasnjevalnimi postavkami bilance stanja. Prikazuje se kot poraba v računu porabe dohodka sektorja gospodinjestev, torej kot blago, ki se potroši v obdobju, ki ga zajema račun, in ne postopno (ESR 2010, odst. 7.94).

Opredeljeno je kot blago, ki ga gospodinjstva v obdobjih, ki so daljša od enega leta, večkrat uporabljajo za končno potrošnjo (ESR 2010, odst. 7.95).

Med trajno potrošno blago se uvrščajo stroji in oprema kot so vozila, pohištvo, kuhinjska oprema, računalniki, komunikacijska oprema itd., ki jih pridobijo gospodinjstva za končno potrošnjo (ESR 2010, AN.113).

Izdatki za trajno blago, ki ni drago in se uporablja za splošne dejavnosti, kot so žage, lopate, noži, sekire, kladiva, izvijači, navadni in francoski ključji za vijake ter drugo ročno orodje; majhne naprave, kot so žepni kalkulatorji se prikazujejo kot vmesna potrošnja (ESR 2010, odst. 3.89).

Trajno blago kot so vozila, se lahko klasificira kot osnovna sredstva ali trajno potrošno blago, odvisno od lastnika in namena uporabe. Če se lastništvo takega blaga prenese s podjetja na gospodinjstvo, da ga uporablja za končno potrošnjo, so za podjetje prikazane negativne bruto investicije v osnovna sredstva, za gospodinjstvo pa pozitivni izdatek za potrošnjo. Kadar se lastništvo prenese z gospodinjstva na podjetje, je za gospodinjstvo prikazan negativni izdatek za končno potrošnjo, za podjetje pa pozitivne bruto investicije v osnovna sredstva (ESR 2010, odst. 3.181).

Nakup s pridržanim lastništvom je vrsta finančnega najema. Trajno blago se pri takšnem nakupu proda kupcu v zameno za dogovorjena poznejša plačila. Kupec takoj postane lastnik blaga, čeprav to pravno ostane v lasti najemodajalca kot kritje/jamstvo, dokler najemodajalec ne poravnava vseh dogovorjenih plačil (ESR 2010, odst. 15.20). Pri takšnem nakupu se trajno blago prikaže kot blago, ki ga kupec pridobi na dan, ko prevzame sredstvo v posest po tržni ceni, ki bi se realizirala pri enakovredni transakciji. Kupec prejme pripisano posojilo enake vrednosti. Plačila kupca kreditorju se zajamejo kot poplačilo glavnice in plačilo obresti z uporabo enake metode, kot se uporablja za finančni najem (ESR 2010, odst. 15.22).

V letnih računih se uporablja razčlenitev po trajnosti: trajno, poltrajno in netrajno blago ter storitve, v četrtnih računih pa razčlenitev na trajno blago in drugo.

4 ANALIZA POTROŠNJE

V nadaljevanju obravnavam osrednjo temo, potrošnjo trajnih dobrin. Obravnavo začnem z razpoložljivim dohodkom, kot najpomembnejšim dejavnikom potrošnje, sledi zasebna potrošnja, kot največja komponenta izdatkovne strukture BDP. Tako pridem do osrednje točke obravnave, trajnih dobrin v strukturi potrošnje gospodinjstev. Gibanje razpoložljivega dohodka in potrošnje v Sloveniji primerjam z gibanjem na ravni Evropske unije. Sledi analiza kazalnikov mnenja potrošnikov, prihodka v trgovini na drobno, prvih registracij novih osebnih avtomobilov in posojil, pri katerih preverim usklajenost njihovega gibanja z gibanjem potrošnje trajnih dobrin.

V primerjavi z drugimi sektorji so gospodinjstva razmeroma stabilen sektor, kar se je potrdilo tudi v času zadnje gospodarske krize, ko so bile spremembe njihovih makroekonomskih kazalnikov manjše kot v drugih sektorjih (Stražišar et al., 2015, str. 54).

Tokovi in stanja v sistemu ekonomskih računov so izraženi v denarnih enotah. Težava pri uporabi le-te kot merske enote je v tem, da ni stabilna. V ekonomski analizi merimo spremembe obsega med različnimi obdobji, pri čemer je potrebno upoštevati tudi spremembe, ki izhajajo iz sprememb cen (ESR 2010, odst. 10.01). Cilj in postopek merjenja realne kupne moči ocen dohodka se razlikujeta od cilja in postopka pri deflacioniranju blaga in storitev ter izravnalnih postavk. Za tokove blaga in storitev se lahko vzpostavi integriran sistem indeksov cen in obsega, ki zagotavlja dosleden okvir za merjenje gospodarske rasti. Pri vrednotenju tokov dohodka v realnem izrazu se uporabljajo indeksi cen, ki niso strogo povezani s tokom dohodka (ESR 2010, odst. 10.07).

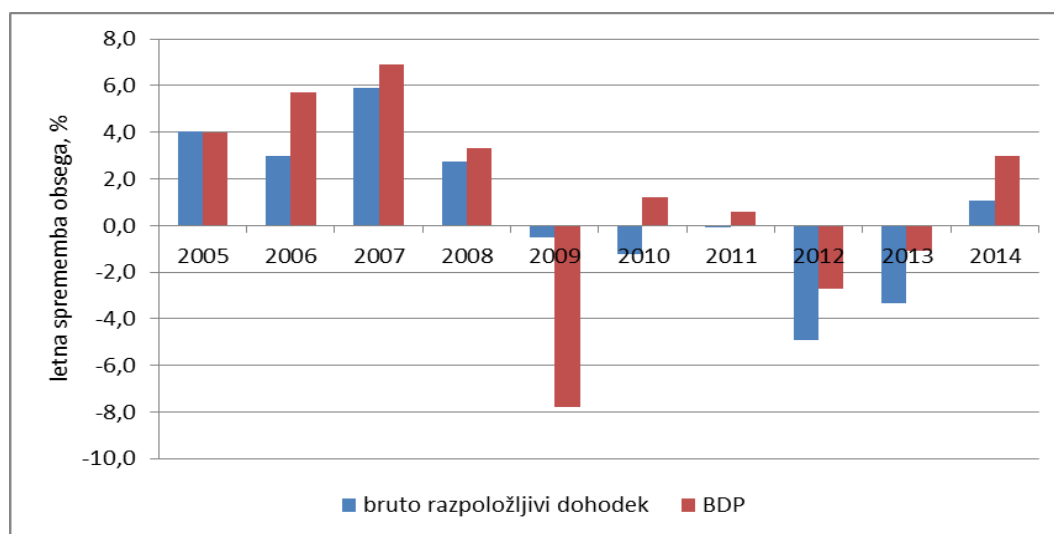
Za primerjavo med državami EU se uporablja harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (HICŽP). Njegov osnovni namen je merjenje inflacije in primerjanje inflacijskih stopenj med državami z indeksom cen, ki kaže razlike v spremembah cen ali v strukturah potrošnje med državami. Meri spremembe drobnoprodajnih cen izdelkov in storitev, ki jih kupujejo potrošniki na ozemlju posamezne države (Mišić et al., 2012, str. 52).

4.1 Razpoložljivi dohodek in potrošnja

Na ekonomsko rast neposredno vpliva končna potrošnja gospodinjstev, slednja pa je odvisna od razpoložljivega dohodka in delitve le-tega med potrošnjo in varčevanje (Škrlec, 2009, str. 3). Razpoložljivi dohodek je v sistemu nacionalnih računov izravnalna postavka računa sekundarne razdelitve dohodka in je znesek, ki je na voljo za končno potrošnjo ali varčevanje. Račun sekundarne razdelitve dohodka gospodinjstev je priložen v Prilogi 2.

Slika 5 prikazuje primerjavo gibanja BDP in bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 2005–2014. Za potrebe primerjave je bil bruto razpoložljivi dohodek deflacioniran s HICŽP. Iz slike je razvidno, da se je ob izrazitem padcu BDP v prvem delu krize nekoliko zmanjšal tudi razpoložljivi dohodek (v tekočih cenah je ohranil minimalno rast). Po podatkih UMAR (UMAR, 2011, str. 10) je bilo znižanje razpoložljivega dohodka v letu 2009 prvo realno znižanje po letu 1996, odkar ga merijo. Zniževal se je tudi v nadaljnjih letih, najbolj izrazito v letu 2012, ko se je realno znižal za 4,9 %. V letu 2014 je okrevanju BDP sledilo tudi zvišanje razpoložljivega dohodka za 1,1 %. Leta 2014 je bil razpoložljivi dohodek za 8,8 % nižji od ravni dohodka v predkriznem letu 2008.

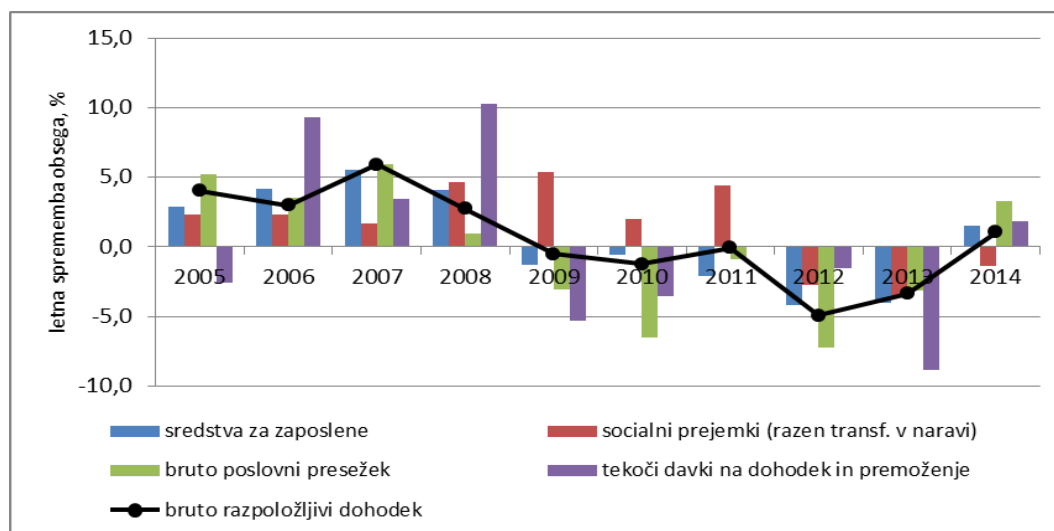
Slika 5: Letna stopnja rasti bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev in BDP

Vir: Eurostat, *Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions*, 2016.

Na gibanje razpoložljivega dohodka glede na delež med komponentami najbolj vplivajo sredstva za zaposlene. Iz Slike 6 je vidno, da so se ta zniževala med leti 2009 in 2013. Najvišja znižanja sredstev za zaposlene sta bila v drugem delu krize, v letih 2012 in 2013. V teh letih se je zniževal tudi bruto poslovni presežek in raznovrstni dohodek, ki zajema podjetniške in druge dohodke. Najbolj se je znižal v letih 2010 in 2012. Nižja sredstva za zaposlene in raznovrstni dohodek vplivajo tudi na davke na dohodek in premoženje.

Slika 6: Primerjava gibanja bruto razpoložljivega dohodka gospodinjstev ter njegovih glavnih komponent

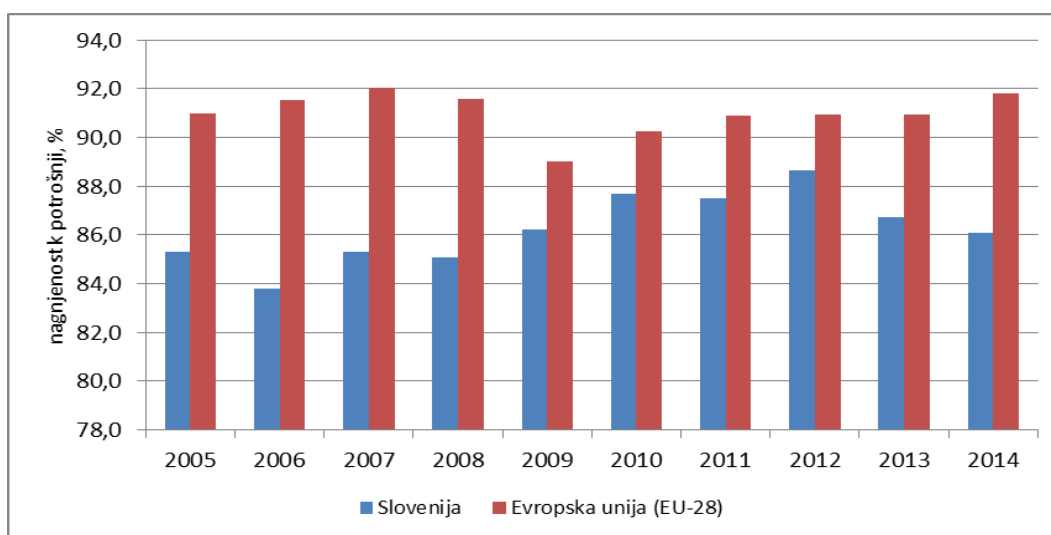
Vir: Eurostat, *Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions*, 2016.

Iz Slike 6 je med leti 2009 in 2011 viden učinek povečanja socialnih prejemkov. V drugem valu krize pozitivnega učinka avtomatskih stabilizatorjev na raven bruto razpoložljivega dohodka ni bilo. Tako so se v letih 2012 in 2013 znižale vse komponente razpoložljivega dohodka. Na znižanje socialnih prejemkov so vplivali ukrepi za konsolidacijo javnih financ in reforma sistema socialnih prejemkov v letu 2012. V letu 2014 so se povečale vse komponente razpoložljivega dohodka z izjemo socialnih transferjev.

Raven potrošnje je odvisna od deleža razpoložljivega dohodka, ki ga gospodinjstva namenijo za potrošnjo. Nagnjenost k potrošnji izračunamo kot razmerje med izdatki za potrošnjo in bruto razpoložljivim dohodkom, pri izračunu nagnjenosti k varčevanju pa upoštevamo tudi popravek za spremembo pokojninskih pravic.

Na Sliki 7 primerjam razvoj nagnjenosti k potrošnji v Sloveniji in Evropski uniji. Na ravni slednje Eurostat prikazuje razpoložljivi dohodek in njegove komponente skupaj za gospodinjstva in NPISG, zato sem zaradi primerljivosti podatke obeh sektorjev uporabil tudi za Slovenijo. Slika kaže, da potrošnja v proučevanem obdobju v Sloveniji in na ravni EU ni presegala razpoložljivega dohodka. Raven nagnjenosti k potrošnji je bila v Sloveniji vsa leta nižja od ravni EU. Najmanjša razlika med njima je bila leta 2012, ko je bila zabeležena najvišja nagnjenost k potrošnji v Sloveniji. Zanimiva je tudi razlika v odzivu na krizo v letu 2009, ko se je nagnjenost k potrošnji na ravni EU znižala, v Sloveniji pa je bila nekoliko višja. Medtem ko je nagnjenost k potrošnji na ravni EU med leti 2011–2013 stagnirala in se nekoliko zvišala v letu 2014, se je v Sloveniji v letih 2013 in 2014 občutno znižala.

Slika 7: Nagnjenost k potrošnji v Sloveniji in Evropski uniji

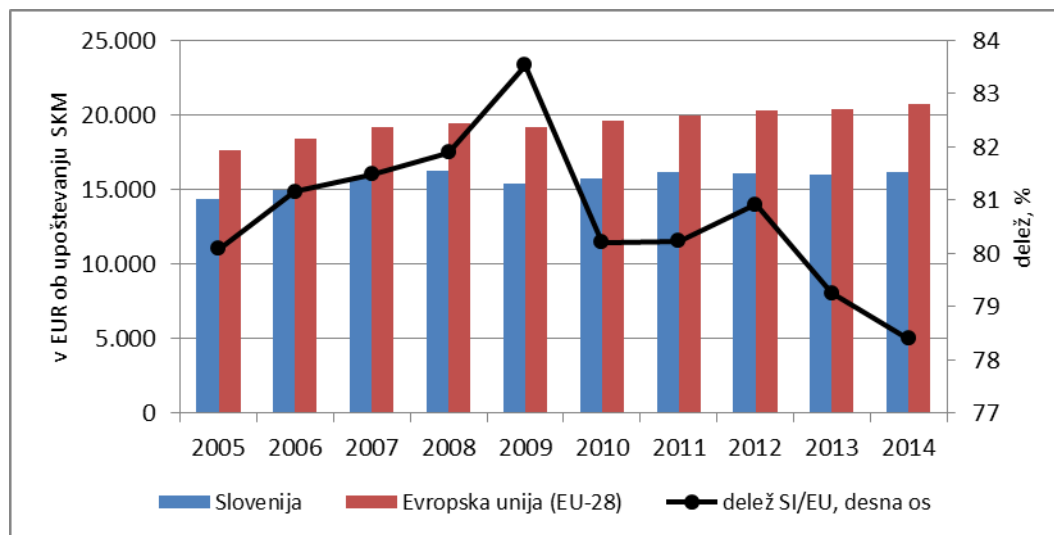

Vir: Eurostat, *Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions*, 2016.

Širšo sliko dohodka gospodinjstev nam daje bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek. Poleg razpoložljivega dohodka vključuje še transferje v naravi (zdravstvo, izobraževanje, subvencije stanovanj, športne in rekreacijske naprave), ki jih država daje pod ceno ali

brezplačno, na strani potrošnje pa dejansko končno potrošnjo z ekvivalenti proizvodov in storitev, ki jih država zagotavlja gospodinjstvom v naravi (Murn, 2010, str. 9).

Slika 8: Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca Slovenije in Evropske unije

Vir: Eurostat, *Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions*, 2016.

V letu 2014 je bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek na prebivalca Slovenije ob upoštevanju SKM, dosegel 78 % povprečnega dohodka na ravni EU, kar je najmanj v proučevanem obdobju. Pred krizo je rast prilagojenega razpoložljivega dohodka v Sloveniji presegala rast na ravni EU in se je dohodek približeval povprečnemu dohodku na ravni EU. Leta 2008 je dosegal 83,5 % evropskega povprečja. Po padcu za 3,3 odstotne točke v letu 2009, je v letih 2010 in 2011 sledilo manjše okrevanje, v letih za tem pa je bil zaostanek za evropskim povprečjem vsako leto višji. Po mnenju UMAR je večji zaostanek za povprečjem EU posledica večjega padca gospodarske aktivnosti in poslabšanja razmer na trgu dela. (UMAR, 2015, str. 144).

4.2 Zasebna potrošnja

V nadaljevanju obravnavam zasebno potrošnjo, gibanje njenih komponent v proučevanem obdobju in primerjam njeno gibanje z gibanjem na ravni Evropske unije.

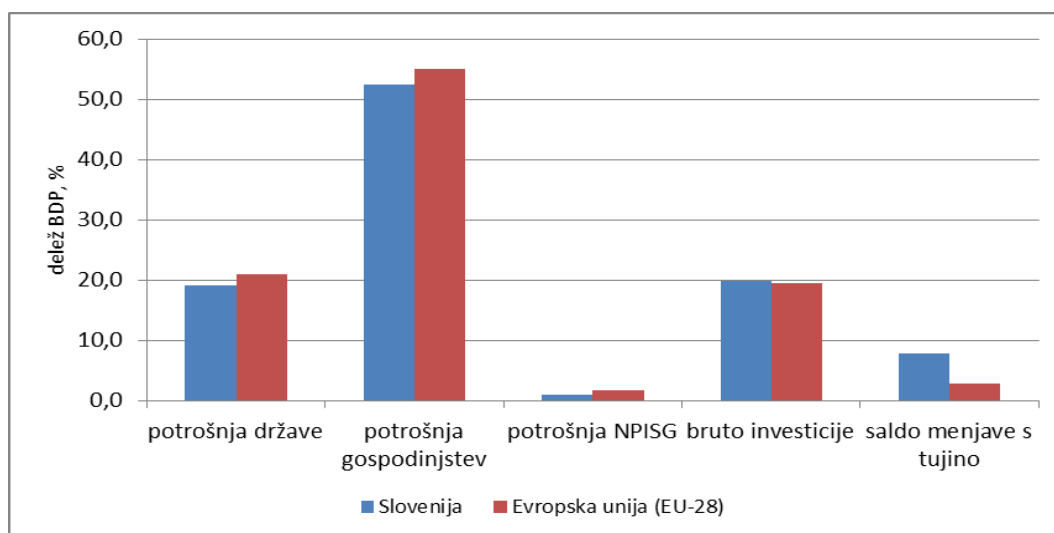
BDP po izdatkovni metodi je vsota izdatkov za blago in storitve, ki so namenjeni končni potrošnji in bruto investicijam v okviru enot nacionalnega gospodarstva, povečana za izvoz blaga in storitev ter zmanjšana za uvoz blaga in storitev. Končna potrošnja je vsota izdatkov gospodinjstev, NPISG in države za blago in storitve, bruto investicije pa so vsota bruto investicij v osnovna sredstva, sprememb zalog ter neto pridobitev (pridobitve manj odtujitve) vrednostnih predmetov (SURs, 2007, str. 165). Izdatki gospodinjstev za končno

potrošnjo so ocenjeni z več podatkovnimi viri, med njimi sta najpomembnejša anketa o porabi v gospodinjstvih in statistično raziskovanje trgovine na drobno.

Izdatki za končno potrošnjo gospodinjstev predstavljajo največjo komponento v izdatkovni strukturi BDP, prikazani na Sliki 9. Vanje so zajeti vsi izdatki gospodinjstev na domačem trgu in neposredni nakupi v tujini. Leta 2014 je potrošnja gospodinjstev predstavljala 52,4 % BDP Slovenije in 55,1 % BDP EU. Med ostalimi komponentami je najvišja razlika v saldu menjave s tujino, kjer je bil presežek izvoza Slovenije kar 5 odstotnih točk višji od povprečja EU. Potrošnja države je z 20,9 % BDP nekoliko višja v EU, bruto investicije z 19,8 % BDP pa v Sloveniji.

Delež potrošnje gospodinjstev je v Sloveniji v proučevanem obdobju v povprečju znašal 53,1 % BDP, najvišji je bil v letu 2012 s 55,9 % BDP, najnižji pa leta 2007, ko je predstavljal 50,3 % BDP. V EU je bil v povprečju višji, znašal je 55,4 % BDP, najvišji je bil v letu 2005 s 55,8 % BDP, najnižji pa leta 2007 s 54,8 % BDP.

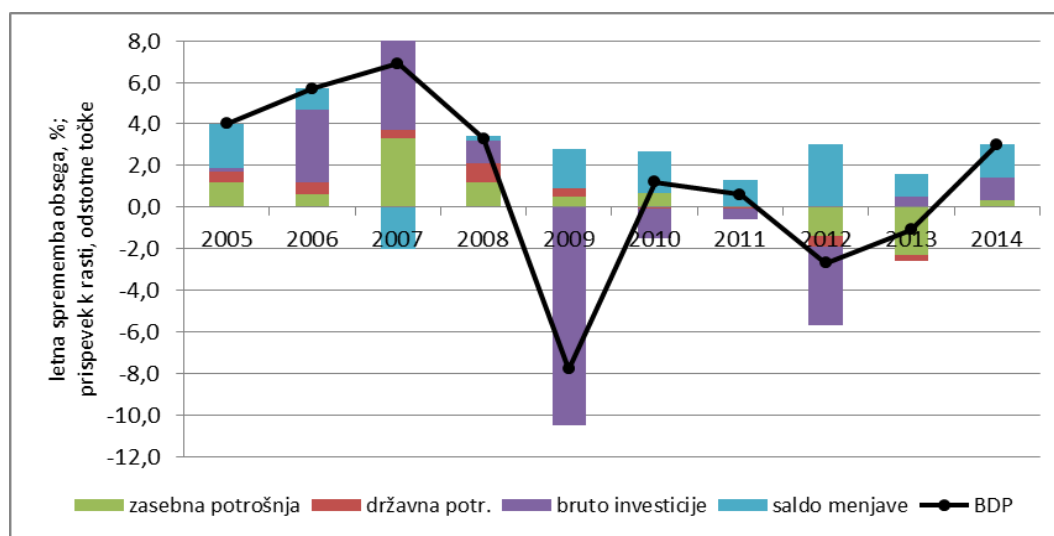
Slika 9: Komponente izdatkovne strukture BDP, Slovenija in Evropska unija, 2014

Vir: Eurostat, Economy and Finance, National Accounts, GDP and main components, 2016.

Potrošnjo gospodinjstev skupaj s potrošnjo NPISG označujemo kot zasebno potrošnjo. Gre za komponento, ki ima zaradi svoje velikosti pomemben vpliv na gibanje BDP. Glede na delež prispevka h gospodarski rasti (glej Sliko 10) izstopa leto 2007, ko je k rasti BDP prispevala 3,3 odstotne točke. Poleg tega leta, pozitivno izstopa tudi v letu 2009, ko je bil zabeležen najvišji padec BDP, predvsem kot posledica znižanja bruto investicij, zasebna potrošnja pa je bila pozitivna. Negativno izstopa leta 2013, ko je njen negativni prispevek presegel padec BDP.

Slika 10: Letna stopnja rasti BDP in prispevek komponent k njegovemu gibanju

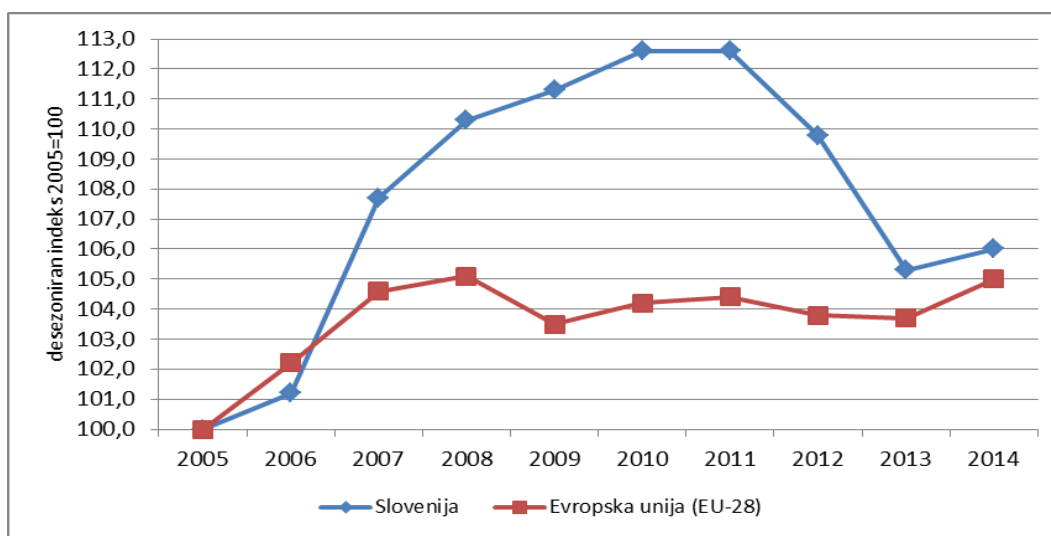
Vir: Eurostat, *Economy and Finance, National Accounts, GDP and main components*, 2016.

Zasebna potrošnja se je v proučevanem obdobju v Sloveniji povečala za 6 % (nominalno za 26,9 %). Rast je ohranjala skozi prvo polovico obdobja, tudi v kriznem letu 2009. Najvišja letna rast, 6,4 %, je bila zabeležena leta 2007. Prvič se je zasebna potrošnja nekoliko znižala v letu 2011. Ob podrobnejšem pogledu je viden padec potrošnje NPISG, potrošnja gospodinjstev je ohranila minimalno rast. Leto zatem je sledil padec za 2,5 %, na kar je poleg razmer na trgu dela vplivala konsolidacija javnih financ, ki je znižala plače javnih uslužbencev in socialne transferje (UMAR, 2013, str. 16). Leta 2013 je bil upad najvišji, znašal je 4,1 %. Padec je bil posledica nadaljnjega zaostrovanja razmer na trgu dela in ukrepov za konsolidacijo javnih financ (UMAR, 2014, str. 94). V letu 2014 je bila po treh letih ponovno zabeležena rast, po mnenju UMAR so nanjo vplivala predvsem ugodnejša gibanja na trgu dela (UMAR, 2015, str. 15).

Na ravni EU se je zasebna potrošnja v proučevanem obdobju povečala za 5 % (nominalno za 20 %). Najvišja letna rast, 5 %, je bila v letu 2007, do upada je prišlo le v letu 2009, ko je le-ta znašal 4,3 %.

Slika 11 prikazuje razvoj ravni zasebne potrošnje v proučevanem obdobju. Raven je bila leta 2014 v Sloveniji 5,9 % pod najvišjo ravniyo iz leta 2010, na ravni EU pa 0,1 % pod najvišjo ravniyo iz leta 2008.

Slika 11: Zasebna potrošnja v Sloveniji in Evropski uniji

Vir: Eurostat, *Economy and Finance, National Accounts, GDP and main components*, 2016.

4.3 Trajne dobrine v strukturi potrošnje

Po obravnavi razpoložljivega dohodka kot najpomembnejšega dejavnika potrošnje in zasebne potrošnje kot največje komponente izdatkovne strukture BDP, obravnavam potrošnjo z vidika njene strukture. Analiziram stopnje rasti posameznih komponent potrošnje, primerjam stopnje rasti potrošnje trajnih dobrin z gibanjem BDP in razpoložljivega dohodka ter analiziram prispevke posameznih komponent potrošnje k njeni rasti. Na koncu sledi še primerjava potrošnje trajnih dobrin v Sloveniji s potrošnjo na ravni Evropske unije.

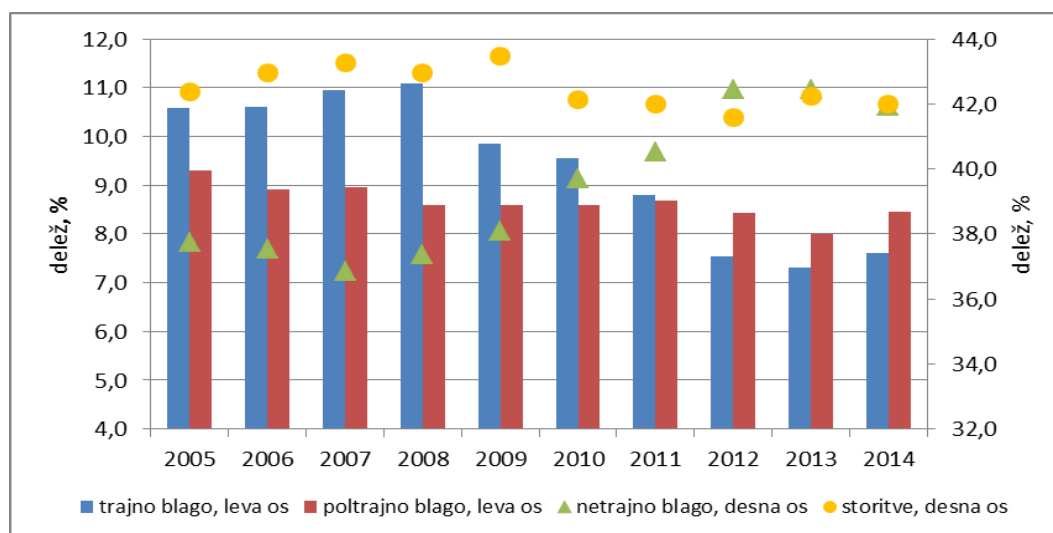
Potrošnjo lahko analiziramo z vidika namena in z vidika vrst dobrin glede na njihovo trajnost. Za razvrstitev individualne potrošnje po namenu se uporablja klasifikacija COICOP, ki ima 14 glavnih kategorij. Skupaj predstavljajo dejansko končno potrošnjo gospodinjstev (ESR, 2010, odst. 22.12, 22.13). Druga vrsta razčlenitve se nanaša na trajnost dobrin, tako ESR izdatke za končno potrošnjo gospodinjstev deli na izdatke za trajno, poltrajno in netrajno blago ter storitve. Trajno blago so proizvodi z daljšo življenjsko dobo in precej veliko vrednostjo, poltrajno ima predvideno življenjsko dobo okoli enega leta in ne prav veliko vrednost, netrajno pa ima zelo kratek rok trajanja, običajno krajši od enega leta (Stražičar et al., 2015, str. 3). Za podatke o strukturi izdatkov za potrošnjo gospodinjstev se uporablja domači koncept. Izdatki gospodinjstev za končno potrošnjo po proizvodih ne vključujejo neposrednih nakupov rezidentov v tujini, vključujejo pa nakupe nerezidentov na domačem ozemlju (ESR, 2010, str. 716).

Struktura potrošnje po trajnosti proizvodov je izračunana iz podatkov o izdatkih gospodinjstev za končno potrošnjo na domačem trgu. Glavni vir so podatki letnega

raziskovanja o trgovini in ankete o porabi gospodinjstev (Rožanec, 2012, str. 9). Največji delež izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev predstavljajo storitve, sledijo jim izdatki za netrajno, poltrajno in trajno blago. Izdatki za blago po trajnosti in storitve v končni potrošnji gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 2005–2014 so prikazani na Sliki 12.

Delež izdatkov za storitve je bil v obravnavanem obdobju najbolj stabilen, razlika med najvišjim in najnižjim deležem znaša 1,7 odstotne točke. Najbolj opazni sta spremembi pri netrajnih in trajnih dobrinah. Delež izdatkov za netrajne dobrine se je med letoma 2005 in 2014 povečal za 4,1 odstotne točke. V letih 2012 in 2013 je delež izdatkov za netrajne dobrine presegel delež izdatkov za storitve. Delež izdatkov za trajne dobrine se je zviševal do vključno leta 2008, ko je predstavljal 11,1 % izdatkov za končno potrošnjo gospodinjstev. V letu 2009 je bil delež nižji za 1,3 odstotne točke. Padanje se je nadaljevalo vse do leta 2013, ko je delež trajnih dobrin predstavljal 7,3 % potrošnje gospodinjstev. Po letu 2011 je delež izdatkov za trajne dobrine nižji od deleža za poltrajne dobrine.

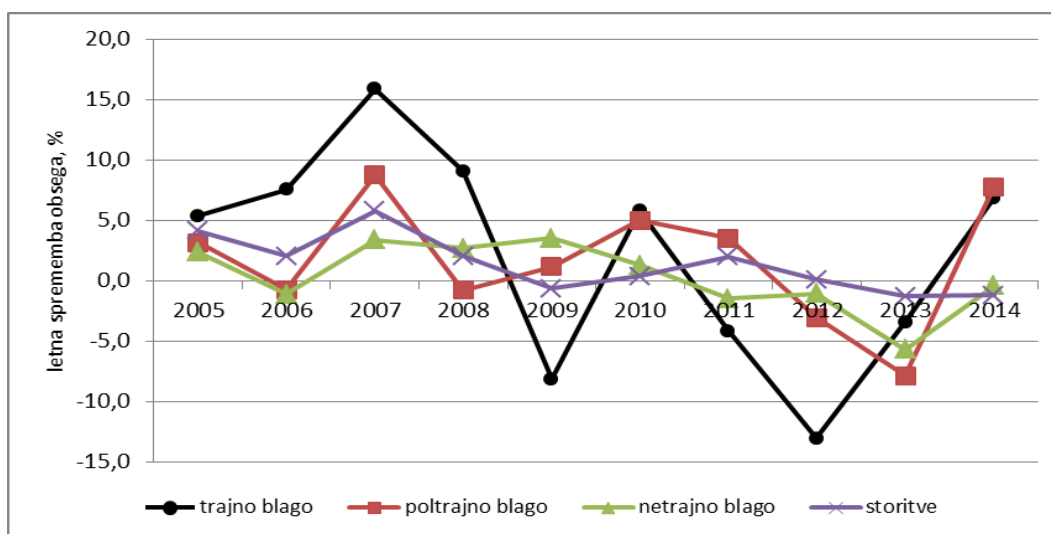
Slika 12: Delež izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo po vrsti blaga

Vir: Eurostat, *Economy and Finance, National Accounts, Final consumption aggregates by durability*, 2015.

Primerjava letnih stopenj rasti potrošnje blaga in storitev na Sliki 13 potrjuje, da je potrošnja trajnih dobrin veliko bolj spremenljiva od potrošnje ostalih vrst dobrin in storitev. Široka nihanja označujejo vsako večjo spremembo gospodarskih razmer in kažejo na njihovo tesnejšo povezanost s poslovnim ciklom. V prvem valu krize je ostala najbolj stabilna potrošnja netrajnega blaga, ki se je začela zmanjševati šele v drugem valu, od leta 2011 dalje. To potrjuje navedbe, da v primeru dlje trajajočega šoka reagira tudi potrošnja netrajnega blaga.

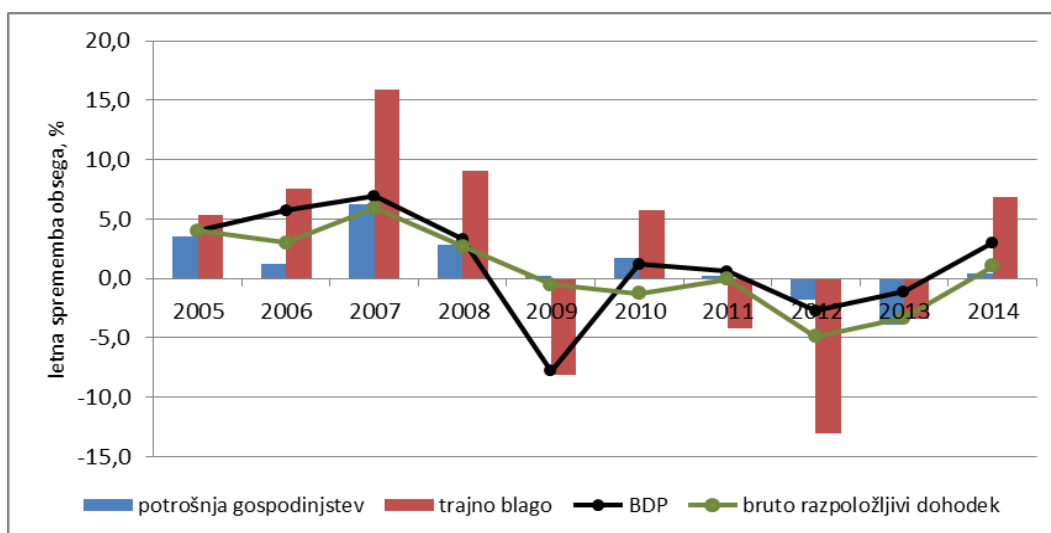
Slika 13: Letne stopnje rasti potrošnje blaga in storitev

Vir: Eurostat, Economy and Finance, National Accounts, Final consumption aggregates by durability, 2015.

Na Sliki 14 je primerjava gibanja celotne potrošnje, potrošnje trajnih dobrin, BDP in razpoložljivega dohodka gospodinjstev. Potrošnja trajnih dobrin je v obdobju 2005–2008 beležila visoke stopnje letne rasti, te so bile vseskozi višje od siceršnje rasti potrošnje gospodinjstev in njenih ostalih komponent. Najvišja rast (15,9 %) je bila zabeležena v letu 2007.

Slika 14: Letna stopnja rasti BDP, razpoložljivega dohodka, potrošnje gospodinjstev in potrošnje trajnih dobrin

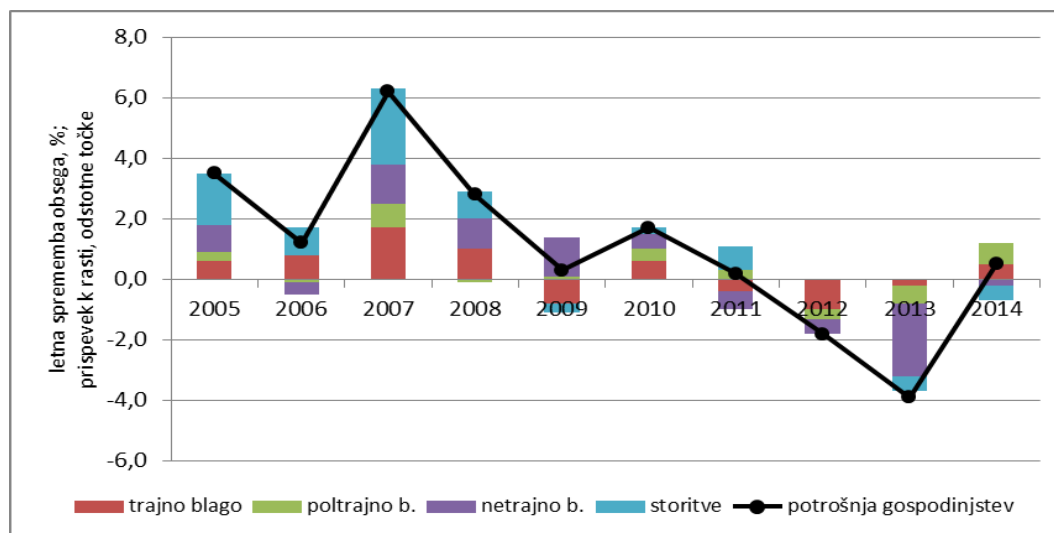
Vir: Eurostat, Economy and Finance, National Accounts, Final consumption aggregates by durability, 2016.

V letu 2009 je celotna potrošnja gospodinjstev ostala pozitivna, potrošnja trajnih dobrin pa je z znižanjem za 8,1 % presegla padec BDP. Poleg potrošnje trajnih dobrin se je znižala

tudi potrošnja storitev, kar potrjuje tezo, da se zmanjšajo izdatki, ki se jim gospodinjstva v poslabšani gospodarski situaciji lažje odpovedo. Leta 2010 je ob rasti potrošnje in BDP močno rastla tudi potrošnja trajnih dobrin. Padec potrošnje slednjih je sledil že v naslednjem letu in se še zaostрил v letu 2012, ko je bil ob prvem padcu zasebne potrošnje zabeležen tudi najvišji upad potrošnje trajnih dobrin (13 %). Po nadaljevanju negativnega trenda v letu 2013, se je v letu 2014, ob okrevanju gospodarstva, močno povečala tudi potrošnja trajnih dobrin. S 6,8 % je bila letna rast najvišja po letu 2008.

Potrošnja trajnih dobrin je pomembno vplivala na gibanje celotne potrošnje gospodinjstev. Glede na delež prispevka k rasti izdatkov za potrošnjo (glej Sliko 15) izstopa leto 2007, ko je k rasti potrošnje prispevala 1,7 odstotne točke, negativno pa izstopa leto 2012, ko je k padcu potrošnje prispevala 1 odstotno točko.

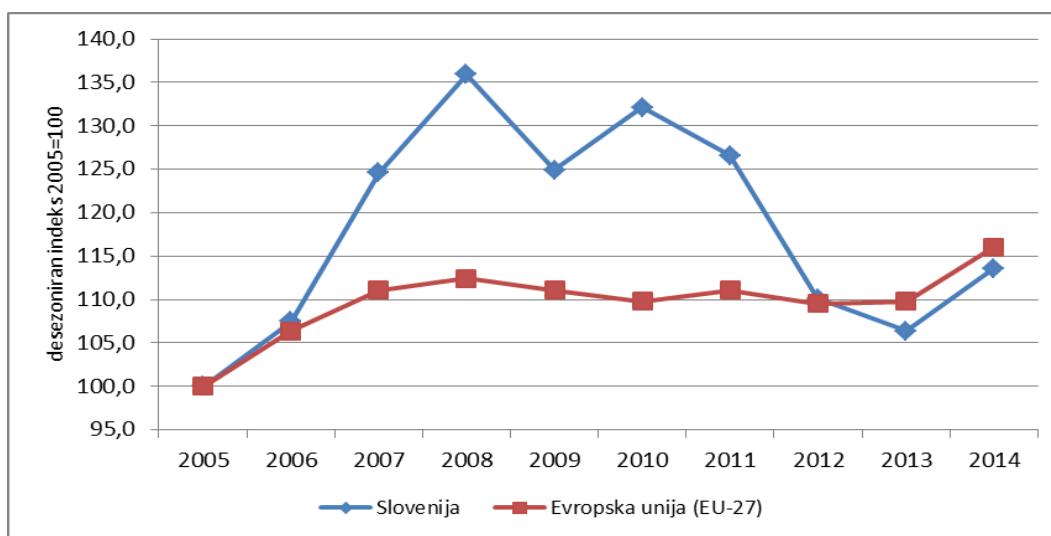
Slika 15: Letna stopnja rasti potrošnje gospodinjstev in prispevek posameznih vrst blaga in storitev k njegovemu gibanju

Vir: Eurostat, Economy and Finance, National Accounts, Final consumption aggregates by durability, 2016.

Izdatki za potrošnjo trajnih dobrin so se v Sloveniji med letoma 2005 in 2014 realno povečali za 13,6 %. Po visoki rasti med leti 2005–2008 in popravku v prvem obdobju krize, so v drugem obdobju krize močno upadli, v letu 2013 so bili pod ravnijo leta 2006. Na ravni EU (27 držav) so se izdatki za potrošnjo trajnih dobrin realno povečali za 14,3 %. Najvišja letna rast (6,4 %) je bila v letu 2006, največji padec (1,8 %) pa v letu 2012. Slika 16 prikazuje razvoj ravni izdatkov za potrošnjo trajnih dobrin v proučevanem obdobju. Raven izdatkov za trajne dobrine je bila leta 2014 v Sloveniji 16,4 % pod najvišjo ravnijo iz leta 2008, na ravni EU pa je najvišjo raven iz leta 2008 presegala za 1,8 %.

Slika 16: Potrošnja trajnih dobrin v Sloveniji in Evropski uniji

Vir: Eurostat, Economy and Finance, National Accounts, Final consumption aggregates by durability, 2016.

Funkcionalna klasifikacija izdatkov za potrošnjo po namenu (COICOP) v 12 kategorijah zajema vse izdatke gospodinjstev za individualno potrošnjo, dodatni dve pa zajemata izdatke NPISG in države za individualno potrošnjo, tj. njihove socialne transferje v naravi. Vseh 14 kategorij skupaj predstavlja dejansko končno potrošnjo gospodinjstev (ESR, 2010, odst. 22.13).

Ocene izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo so pripravljene po klasifikaciji COICOP na štirimestni ravni. Za različne skupine proizvodov se uporabljajo različni podatkovni viri. V vseh primerih se na trimestni ravni pripravi več kot ena ocena na osnovi različnih podatkovnih virov, izmed katerih se izbere »najboljšo oceno«. Ocene so pripravljene na sistematičen način s koraki in prilagoditvami od osnovnih podatkovnih virov do končnih ocen nacionalnih računov (SURs, 2007, str. 41).

Izdatki gospodinjstev za trajno potrošno blago so zajeti v naslednjih skupinah (ESR, 2010, str. 548):

- 05.1 Pohištvo in stanovanjska oprema, preproge in druge talne obloge
 - 05.1.1 Pohištvo in oprema
 - 05.1.2 Preproge in druge talne obloge
- 05.3 Gospodinjski aparati
 - 05.3.1 Veliki električni in neelektrični gospodinjski aparati
- 05.5 Orodje in oprema za hišo in vrt
 - 05.5.1 Veliko orodje in oprema za hišo in vrt
- 06.1 Medicinski proizvodi, pripomočki in oprema
 - 06.1.3 Terapevtski zdravstveni pripomočki in oprema

- 07.1 Nakup prevoznih sredstev
 - 07.1.1 Motorna vozila
 - 07.1.2 Motorna kolesa
 - 07.1.3 Kolesa
 - 07.1.4 Vprežna vozila
- 08.2 Telefonske in telefaks naprave
 - 08.2.0 Telefonske in telefaks naprave
- 09.1 Avdiovizualna in fotografska oprema ter oprema za obdelavo podatkov
 - 09.1.1 Oprema za sprejemanje, snemanje ter reprodukcijo zvoka in slike
 - 09.1.2 Fotografska in kinematografska oprema ter optični instrumenti
 - 09.1.3 Oprema za obdelavo podatkov
- 09.2 Drugo večje trajno blago za rekreacijo in kulturo
 - 09.2.1 Večje trajno blago za rekreacijo na prostem
 - 09.2.2 Glasbila in večje trajno blago za rekreacijo v zaprtih prostorih
- 12.3 Predmeti za osebno rabo
 - 12.3.1 Nakit in ure

4.4 Mnenje potrošnikov

Vloga zaupanja in kazalnikov le-tega je že dalj časa del makroekonomske analize, saj dajejo informacije o tem kako potrošniki zaznavajo dejansko gospodarsko aktivnost. Kazalniki zaupanja potrošnikov so običajno objavljeni pred dejanskimi podatki o gospodarski aktivnosti in lahko pri analizi makroekonomskih gibanj služijo kot vodilni kazalniki.

SURS mesečno izvaja Anketo o mnenju potrošnikov (AMP) z namenom pridobivanja informacij o mnenju potrošnikov o trenutnem, preteklem in prihodnjem stanju v njihovih gospodinjstvih in državi. Anketa se izvaja s poenotenim vprašalnikom, na podlagi poenotene metodologije in z enako periodiko kot v drugih državah EU, zato so rezultati neposredno primerljivi (SURs, 2016a, str. 1).

Mnenje potrošnikov je osebna in subjektivna ocena njihovega okolja (trenutnega in bodočega), v katerem agenti sprejemajo gospodarske odločitve. Kazalniki mnenja so lahko podvrženi napakam merjenja, saj so vprašanja anket lahko preveč dvoumna za anketiranca in preveč kvalitativna, da bi lahko bila uporabljena za kvantitativno presojo (Evropska centralna banka, 2013, str. 48).

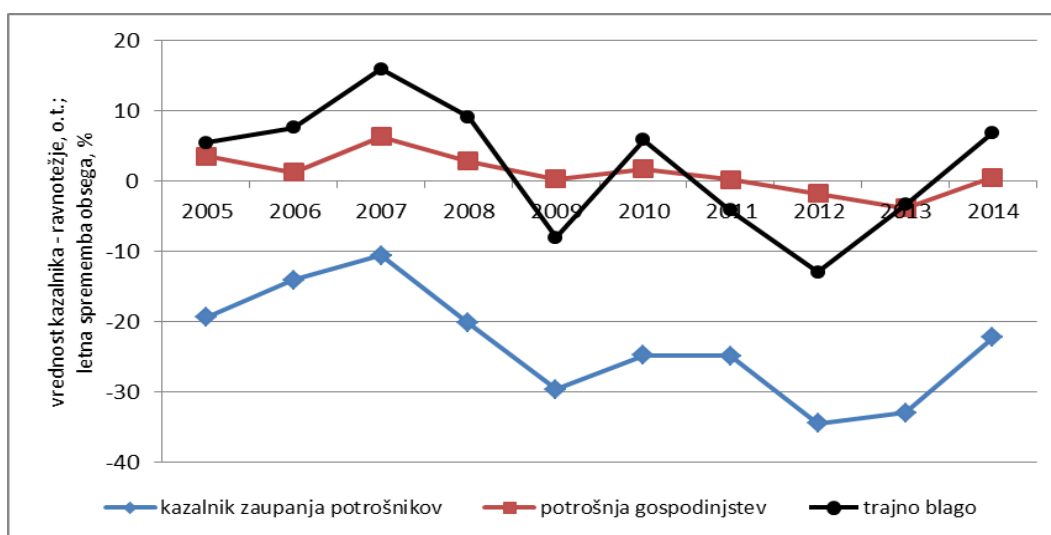
Anketo sestavlja 15 vprašanj, ki se nanašajo na sedanje stanje, stanje v preteklosti (v zadnjih 12 mesecih) in prihodnosti (v prihodnjih 12 mesecih). Mesečna vprašanja so o sedanjem, preteklem in prihodnjem finančnem stanju gospodinjstva, o preteklem in prihodnjem gospodarskem stanju v državi, o preteklem in prihodnjem gibanju cen, o

prihodnji ravni brezposelnosti, o primernosti trenutka za večje nakupe in večjih nakupih v prihodnosti ter o primernosti trenutka za varčevanje in o varčevanju v prihodnosti. Poleg njih so v anketi še 3 četrletna vprašanja, o nakupu avtomobila, nakupu ali gradnji stanovanja ter o izboljšavah v stanovanju v prihodnjih 12 mesecih (SURS, 2015b, str. 4).

Kazalnik zaupanja potrošnikov s povprečjem ravnotežij odgovorov na vprašanja povzame odzive na štiri vprašanja o pogledih na splošno gospodarsko stanje v državi, razvoju nezaposlenosti, njihovi finančni situaciji in njihovih namenih glede varčevanja.

Primerjava kazalnika zaupanja potrošnikov v obravnavanem obdobju z letnimi stopnjami rasti izdatkov gospodinjstev za končno potrošnjo ter izdatkov gospodinjstev za trajno blago je prikazana na Sliki 17.

Slika 17: Kazalnik zaupanja potrošnikov in potrošnja gospodinjstev

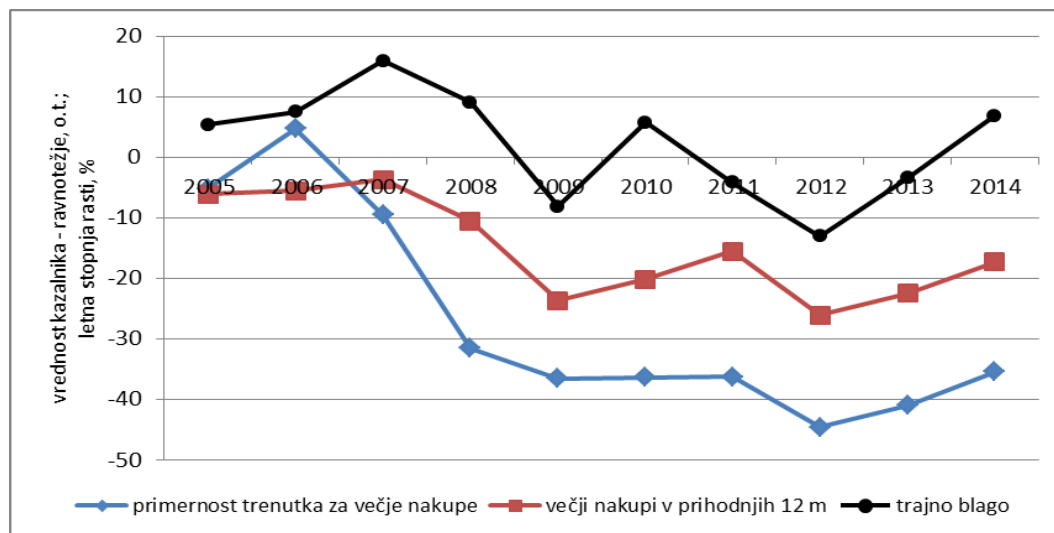
Vir: SURS, Podatkovni portal, Demografsko in socialno področje, Mnenje potrošnikov, 2016.

Iz slike je razvidno, da je gibanje kazalnika zaupanja potrošnikov bolj skladno s spremembami potrošnje trajnega blaga. Ravnotežje kazalnika je bilo najvišje v letu 2007, v katerem sta bili najvišji tudi letni stopnji rasti celotne potrošnje gospodinjstev in potrošnje trajnega blaga. Med letoma 2008 in 2009 ter med letoma 2011 in 2012 se je ravnotežje kazalnika najbolj znižalo (za 10 odstotnih točk), v obeh primerih je prišlo tudi do visokih padcev v potrošnji trajnega blaga.

Na potrošnjo trajnega blaga se nanašata vprašanja, ki nista uporabljeni za sestavo kazalnika zaupanja potrošnikov. Gre za vprašanja o primernosti trenutka za večje nakupe in o tem koliko denarja bodo porabili v prihodnjih 12 mesecih v primerjavi s preteklimi 12 meseci za večje nakupe. Primerjava obeh kazalnikov z letno stopnjo rasti izdatkov gospodinjstev za trajno blago je prikazana na Sliki 18. Vidimo lahko, da se je negotovost, ki jo izkazuje

primernost trenutka za večje nakupe, znatno povečala v letu 2008 in je zatem ohranila negativen trend vse do leta 2012, ko je dosegla najnižjo raven.

Slika 18: Kazalnika Ankete o mnenju potrošnikov in izdatki gospodinjstev za trajno blago

Vir: SURS, Podatkovni portal, Demografsko in socialno področje, Mnenje potrošnikov, 2016.

4.5 Prihodek v trgovini na drobno

Četrtni in letni podatki iz nacionalnih računov so na voljo z zamikom po koncu obdobja, zato si pri analiziranju potrošnje in njenih posameznih komponent lahko pomagamo z nekaterimi kratkoročnimi kazalniki. Poleg že predstavljenega kazalnika mnenja potrošnikov, v nadaljevanju predstavljam še nekatere, ki se najpogosteje uporabljajo v analizi potrošnje trajnih dobrin.

SURS z namenom zgodnjega ugotavljanja sprememb v gospodarskem razvoju mesečno meri in spremlja prihodek od prodaje blaga v trgovini na drobno, trgovini z motornimi vozili in popravilih motornih vozil.

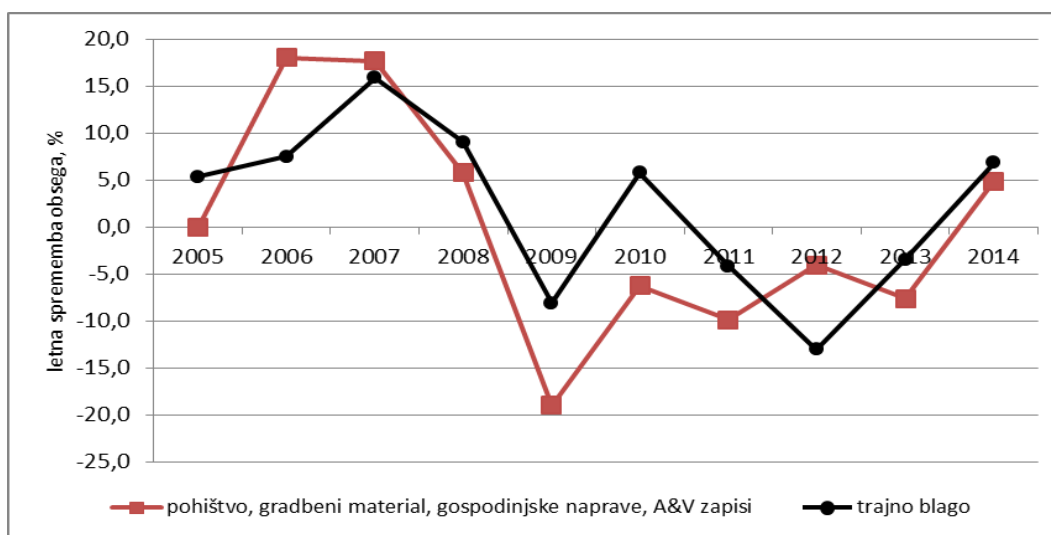
Enote opazovanja so podjetja, ki so po svoji glavni dejavnosti uvrščena v ustrezni področji po Standardni klasifikaciji dejavnosti poslovnih subjektov (SKD 2008). Poleg teh so v vzorec opazovanih enot dodana tudi podjetja, ki ustvarijo znaten delež svojega prihodka z eno izmed naštetih dejavnosti kot sekundarno dejavnostjo. Podatki se nanašajo na celo podjetje, tudi na stransko dejavnost, ki se ne nanaša na trgovino, pri dodanih podjetjih pa se upoštevajo le podatki, ki se nanašajo na opazovano dejavnost. Enote so izbrane na podlagi letnega prihodka in števila zaposlenih (SURs, 2016b, str. 2).

Prihodek od prodaje vključuje skupne fakturirane zneske, ki jih opazovana enota zaračuna v obdobju opazovanja, kar je enako tržni prodaji blaga in storitev, dobavljenih tretjim

osebam. Vključuje tudi vse stroške in druge obremenitve, zaračunane kupcu (prevoz, embalaža, itd.), ne vključuje pa zneskov kot so davek na dodano vrednost in druge dajatve ter prodaje osnovnih sredstev. Iz prihodka od prodaje so izključeni tudi finančni in izredni prihodki ter prihodki, v računovodskih izkazih uvrščeni med druge prihodke iz poslovanja. Prodaja na posojilo se šteje v mesec fakturiranja. Začasni podatki, izračunani le na osnovi podatkov, zbranih z vprašalniki so na voljo 30 dni po koncu referenčnega obdobja (SURS, 2016b, str. 4).

Kot kazalnik potrošnje gospodinjestev se za trajne dobrine uporabljajo podatki o prihodku v trgovini s pohištvom, gradbenim materialom (SKD 47.52 + 47.59) in prihodku v trgovini z gospodinjskimi napravami, avdio in video zapisi v specializiranih prodajalnah (SKD 47.43 + 47.54 + 47.63). Dinamika prihodkov v trgovini na drobno in izdatkov gospodinjestev za trajno blago, prikazana na Sliki 19, je v grobem podobna, razlikujejo se stopnje rasti.

Slika 19: Letna stopnja rasti prihodkov v trgovini s pohištvom, gradbenim materialom, z gospodinjskimi napravami, avdio in video zapisi v specializiranih prodajalnah ter izdatkov gospodinjestev za trajno blago

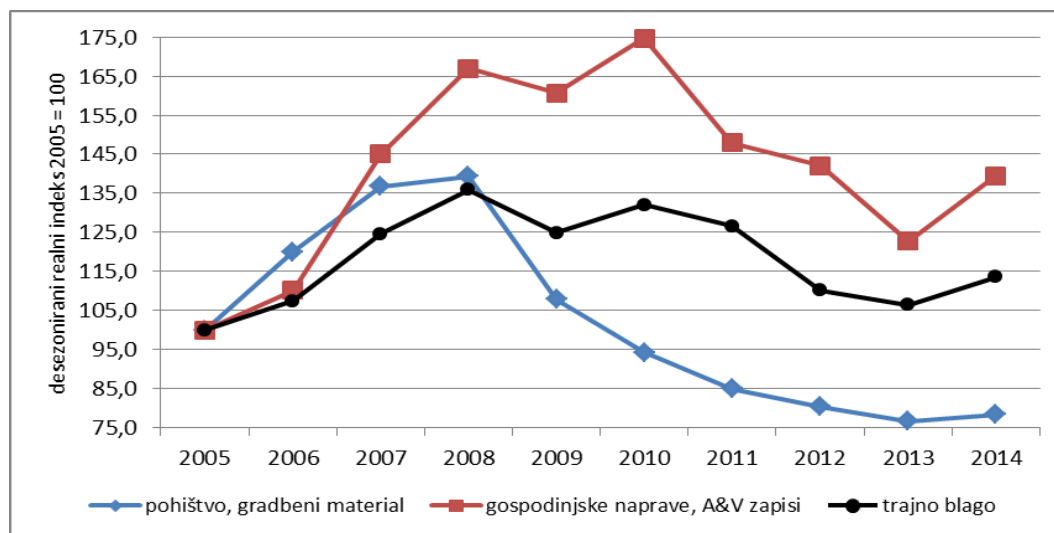
Vir: SURS, Podatkovni portal, Ekonomsko področje, Trgovina in druge storitvene dejavnosti, Prihodek v trgovini na drobno in prodaji motornih vozil, 2016.

Po nizki rasti v letu 2005 je bila v letih 2006 in 2007 rast prihodka v trgovini na drobno višja od rasti izdatkov za trajno blago. V letu 2006 je bila rast višja zaradi visoke rasti prihodkov v trgovini s pohištvom in gradbenim materialom, leto pozneje pa zaradi visoke rasti prihodkov v trgovini z gospodinjskimi napravami. Visok padec v letu 2009 je bil predvsem posledica padca prihodka v trgovini s pohištvom in gradbenim materialom, kjer so padci prihodka v letih do vključno leta 2013 ves čas presegali padce prihodka v trgovini z gospodinjskimi napravami. Slednji je medtem zabeležil pozitivno rast v letu 2010, v letu 2014 pa je njegova rast močno presegla rast prihodka v trgovini z gradbenim materialom. Višji padec izdatkov za trajno blago v letu 2012 lahko delno pojasnimo z naslednjim

obravnavanim kratkoročnim kazalnikom, ki kaže na visok padec prvih registracij novih osebnih avtomobilov v tem letu.

Prihodki v trgovini s pohištvom in gradbenim materialom v specializiranih prodajalnah so bili najvišji v letu 2008. V letih zatem so vse vseskozi zmanjševali do leta 2014, ko so se po petih letih ponovno zvišali. Med letoma 2008 in 2014 so se zmanjšali za 43,8 %. Prihodki v trgovini z gospodinjskimi napravami, avdio in video zapisi v specializiranih prodajalnah so bili najvišji v letu 2010. Rast in raven v tem letu lahko deloma pojasnimo s preходом na digitalno oddajanje televizijskega signala v tem letu in z njim povezano menjavo sprejemnikov. V nadaljevanju so se po treh letih padanja, ponovno zvišali v letu 2014. Med letoma 2010 in 2014 so se zmanjšali za 20,2 %.

Slika 20: Prihodki v trgovini s pohištvom, gradbenim materialom in trgovini z gospodinjskimi napravami, avdio in video zapisi v specializiranih prodajalnah ter izdatki gospodinjstev za trajno blago

Vir: SURS, Podatkovni portal, Ekonomsko področje, Trgovina in druge storitvene dejavnosti, Prihodek v trgovini na drobno in prodaji motornih vozil, 2016.

4.6 Prve registracije novih osebnih avtomobilov

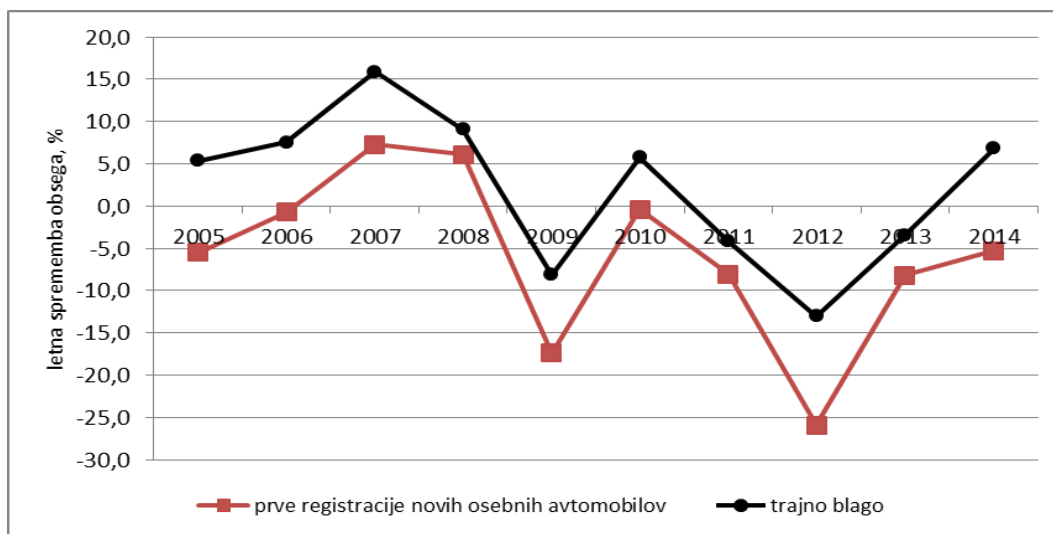
Med kratkoročnimi kazalniki potrošniškega povpraševanja po trajnih dobrinah velja izpostaviti tudi podatke o registriranih cestnih vozilih.

Mesečno so na voljo podatki o prvih registracijah vozil glede na vrsto vozila, letno pa podatki o stanju vozil konec leta glede na vrsto vozila, pravno obliko uporabnika, občino in regijo, starost, vrsto goriva, delovno prostornino motorja in glede na nosilnost. Vir podatkov je centralna evidenca registriranih motornih in priklopnih vozil, ki jo vodijo upravne enote, podjetja, pooblaščenca za opravljanje tehničnih pregledov in ministrstvo, pristojno za promet. V metodoloških pojasnilih je osebni avtomobil definiran kot motorno

vozilo z vsaj štirimi kolesi, namenjeno za prevoz oseb, ki ima poleg voznikovega sedeža še največ osem sedežev. Za nova vozila se pri podatkih od marca 2006 štejejo vozila, katerih datum prve registracije vozila je enak datumu prve registracije vozila v Sloveniji. Uporabnik vozila je pravna ali fizična oseba, ki je v matičnem registru vozil in listin vpisana kot uporabnik vozila (SURS, 2015a, str. 2).

V primerjavi sem uporabil podatke o številu prvih registracij novih osebnih avtomobilov, ki so v uporabi fizičnih oseb. Ta so v letu 2014 predstavljala 44 % vseh prvih registracij novih osebnih avtomobilov, kar je 28 odstotnih točk manj kot v letu 2005. Slika 21 prikazuje primerjavo letnih stopenj rasti prvih registracij in izdatkov gospodinjstev za trajno blago. Dinamika gibanja je podobna, stopnje rasti pa se v proučevanem obdobju močno razlikujejo. Število registracij je rastlo le v letih 2007 in 2008, ko so fizične osebe registrirale največ novih osebnih avtomobilov po rekordnem letu 1999. V letu 2009 je bil zabeležen najvišji padec registracij (-17,4 %), padanje pa se je nadaljevalo tudi v vseh naslednjih letih. Leta 2014 so fizične osebe registrirale 51,3 % manj novih osebnih avtomobilov kot leta 2008.

Slika 21: Letna stopnja rasti registracij novih osebnih avtomobilov v lasti fizičnih oseb in izdatkov gospodinjstev za trajno blago

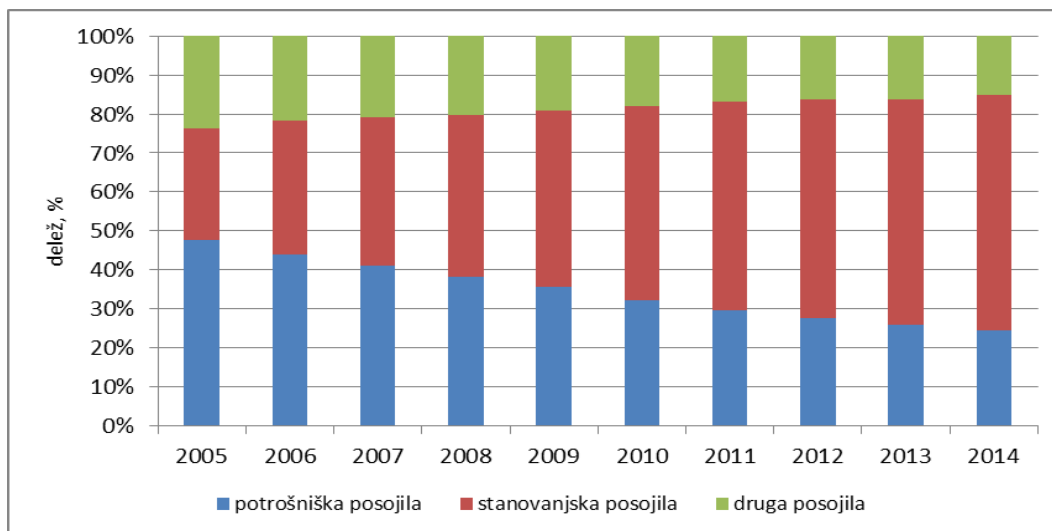
Vir: SURS, Podatkovni portal, Ekonomsko področje, Transport, Registrirana cestna vozila, 2016.

4.7 Posojila

Za vzdrževanje potrošnje skozi čas gospodinjstva uporabljajo instrument dolga, ki zajema različne oblike izposojanja (Ferk, 2007, str. 75). V statistiki evroobmočja Evropska centralna banka deli posojila na potrošniška, stanovanjska in druga posojila. Potrošniška posojila se po oceni UMAR (2012, str. 105) najemajo pretežno za trajne dobrine, tako da je pri analizi potrošnje trajnih dobrin potrebno analizirati tudi njihovo gibanje.

Iz deležev v strukturi posojil, prikazanih na Sliki 22, je razvidno, da so pred letom 2008 prevladovala potrošniška posojila. V tem letu so stanovanjska posojila prvič predstavljala največji delež med posojili, v letih zatem pa se je njihov delež še povečeval. V letu 2014 so stanovanjska posojila predstavljala 60,3 %, potrošniška 24,6 %, druga posojila pa 15,1 %.

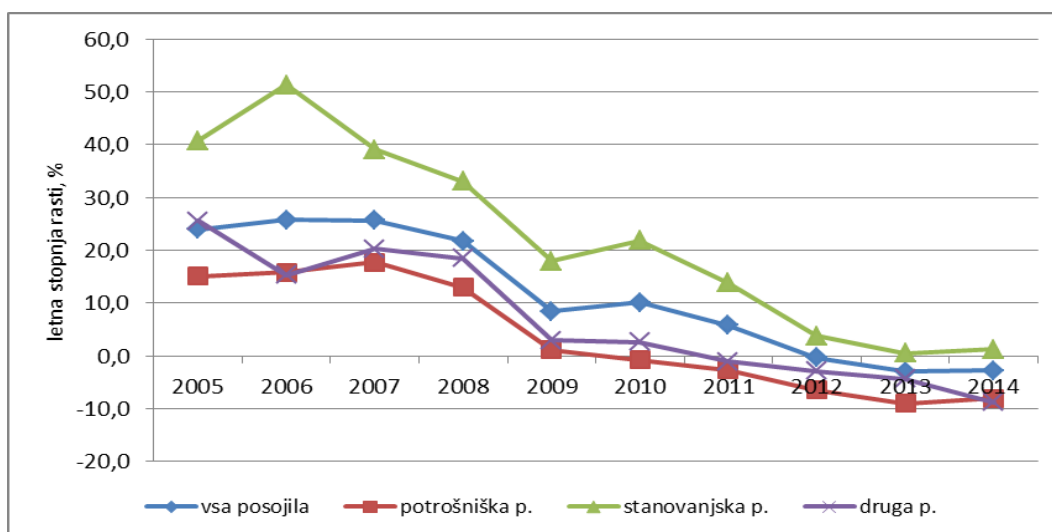
Slika 22: Struktura posojil gospodinjstvom

Vir: Evropska centralna banka, Statistika evroobmočja, Bilanca stanja bank, Posojila, 2016.

Iz Slike 23, ki prikazuje letne stopnje rasti posojil, je razvidno, da se je povpraševanje po potrošniških posojilih upočasnilo v letu 2009. Obseg teh posojil se je prvič zmanjšal v letu 2010, trend zmanjševanja se je nadaljeval tudi v vseh nadaljnjih letih. Rast stanovanjskih posojil se je upočasnila v letu 2012, a je tudi v nadaljnjih obdobjih ostala pozitivna.

Slika 23: Letne stopnje rasti posojil

Vir: Evropska centralna banka, Statistika evroobmočja, Bilanca stanja bank, Posojila, 2016.

Gibanje potrošniških posojil v obdobju krize lahko deloma pojasnimo z znižano diskrecijsko potrošnjo, deloma pa s procesom razdolževanja gospodinjstev. Na gibanje posojil gospodinjstvom močno vplivajo negotove razmere v gospodarstvu, visoka brezposelnost, spremenjen način zaposlovanja in zaostreni kreditni standardi bank (Banka Slovenije, 2014, str. 10).

SKLEP

Potrošnja velja za pomemben dejavnik poslovnih ciklov. V obdobjih kriz, kakršno je zaznamovalo proučevano obdobje, padajoča potrošnja kot reakcija na krčenje gospodarstva obenem zmanjšuje možnosti za njegovo okrevanje. Potrošnja trajnih dobrin velja za bolj ciklično od dobrin drugih vrst in storitev, zato sem z uporabo podatkov nacionalnih računov in drugih virov analiziral njeno gibanje.

V diplomskem delu sem najprej opredelil potrošnjo in povzel osnovne teorije potrošnje. Skozi pregled študij sem predstavil determinante povpraševanja po dobrinah in storitvah, determinante povpraševanja po trajnih dobrinah in odzive potrošnje na njihove spremembe. Povzel sem ključne ugotovitve študij kazalnikov zaupanja in njihove vloge v analizi potrošnje.

V drugem delu sem predstavil značilnosti proučevanega obdobja. Najprej sem povzel razvoj krize v ZDA in prenos v Evropsko unijo ter predstavil vidik krize v Sloveniji. Analiza v nadaljevanju kaže, da gospodarska kriza v obravnavanem obdobju ni bila gnana s potrošnjo, saj je njen padec sledil poslabšanju gospodarskih razmer. V drugem valu, v letih 2012 in 2013, ko je bil padec potrošnje v polnem zamahu, pa je imel pomembno vlogo v podaljševanju kriznih razmer in zmanjšanju BDP. Sledi pregled obdobja skozi ključne makroekonomske kazalnike Slovenije in primerjava s povprečjem Evropske unije.

V tretjem delu sem predstavil značilnosti potrošnje v sistemu nacionalnih računov. Izpostavil sem vsebino ESR iz leta 2010, ki opredeljuje obravnavani sektor gospodinjstev. Poleg tega sem povzel tudi postavke, ki opredeljujejo v nadaljevanju dela obravnavani razpoložljivi dohodek, izdatke za končno potrošnjo in trajno potrošno blago.

V osrednjem delu sem najprej analiziral gibanje bruto razpoložljivega dohodka in njegovih komponent. Zanj je bila v letih pred nastopom krize značilna rast, v letu 2009 se je prvič odkar ga merijo znižal, negativen trend pa se je nadaljeval vse do leta 2014. Zniževanje razpoložljivega dohodka je vplivalo na zmanjšanje izdatkov za končno potrošnjo. V razmerah negotovosti potrošniki znižujejo diskrecijsko potrošnjo in se odločajo za previdnostno varčevanje. V prvih letih krize je viden učinek avtomatskih stabilizatorjev, ki je prenehal po reformi sistema socialnih prejemkov in sprejetju ukrepov za konsolidacijo javnih financ, kar kaže na vlogo prilagoditev monetarne in fiskalne politike. Ukrepi so močno vplivali na gibanje razpoložljivega dohodka v drugem valu krize, odražajo pa se

tudi v višjem zaostanku za ravniyo razpoložljivega dohodka na prebivalca v SKM v Evropski uniji. Analiza gibanja BDP v proučevanem obdobju razkriva, da je imela kriza obliko dvojnega dna. Struktura razkriva, da je na prvotni padec vplivalo predvsem znižanje bruto investicij, v drugem valu pa sta se pridružili še državna in zasebna potrošnja. Prispevek slednje je bil zlasti viden pri ohranjanju negativne rasti BDP v letu 2013. Analiza strukture potrošnje gospodinjstev razkriva položaj trajnih dobrin znotraj nje in potrjuje teoretična izhodišča, ki pravijo, da potrošniki najprej odložijo potrošnjo dobrin, katerih življenjska doba in potrošnja traja dlje. To potrjuje tudi primerjava gibanja BDP, bruto razpoložljivega dohodka, celotne potrošnje in potrošnje trajnega blaga, kjer je jasno razvidna takojšnja reakcija v prvem valu krize leta 2009. Izhodišče, da je potrošnja trajnih dobrin v kriznih razmerah nestanovitna, se je potrdilo tudi v proučevanem obdobju, saj je v letu 2009 padec BDP spremljal tudi visok padec potrošnje trajnih dobrin, medtem ko je celotna potrošnja ohranila pozitivno rast. Vloga trajnih dobrin je bila ključna pri obsegu znižanja celotne potrošnje v letu 2012, pa tudi pri njenem okrevanju leta 2014. Iz primerjave potrošnje trajnih dobrin s potrošnjo na ravni EU je razvidno, da je bil obseg nihanja v potrošnji v Sloveniji veliko višji. Potrošnja trajnega blaga je pred letom 2009 skokovito rastla, tej rasti pa je, z vmesnim popravkom v letu 2010, sledilo obdobje visokih padcev. V nadaljevanju sem analiziral gibanje nekaj kazalnikov, ki so običajno objavljeni pred podatki nacionalnih računov. Prvi med njimi je mnenje potrošnikov, za katerega velja, da je uporaben vir informacij ne le o gospodarski aktivnosti, temveč tudi o potrošnji. Rezultati empiričnih študij, v katerih so preverjali njegovo napovedno moč, so si nasprotujoči, velja pa, da je slednja višja v obdobjih kriz. Analiza krovne kazalnika zaupanja pokaže, da je nestabilnost potrošniškega zaupanja povezana z gibanjem potrošnje trajnega blaga. V letih, v katerih se je ravnotežje kazalnika najbolj znižalo, so bili tudi najvišji padci v potrošnji trajnega blaga. Vprašani ankete o mnenju potrošnikov, ki nista sestavni del krovne kazalnika in se nanašata na primernost trenutka za večje nakupe ter na namere o večjih nakupih v prihodnjih 12 mesecih kažeta na povečano negotovost že v letu 2008, kateremu je sledil še nadaljnji padec v letu 2009. Tudi za njiju velja, da se leta njune najnižje vrednosti ujemajo z leti najvišjih padcev v potrošnji trajnega blaga. Med ostalimi analiziranimi kazalniki, se kazalnik prihodka v maloprodaji z nekaterimi izjemami, izkaže kot zanesljiva napoved tako smeri gibanja, kot sprememb obsega potrošnje trajnih dobrin. Izjemo v letu 2012 pojasnjuje analiza registracij novih osebnih avtomobilov v lasti fizičnih oseb. Ta kazalnik je edini med obravnavanimi, ki je ohranil negativen trend v vseh proučevanih letih od leta 2008 dalje. Negativen trend od leta 2010 izkazuje tudi gibanje potrošniških posojil, kar lahko deloma pojasnimo z odlaganjem nakupov, deloma pa z razdolževanjem gospodinjstev.

Pregled analize prikazuje medsebojno povezanost gibanja razpoložljivega dohodka, BDP in potrošnje. Znotraj njene strukture je potrdil nestanovitnost potrošnje trajnih dobrin in njene močne reakcije na krizne razmere. Pri spremljanju potrošnje trajnih dobrin v teh razmerah so nam lahko v oporo preostali analizirani kazalniki, saj do določene mere izkazujejo podobnost v gibanju.

LITERATURA IN VIRI

1. Banka Slovenije. (2014). *Poročilo o finančni stabilnosti*. Najdeno 22. februarja 2016 na spletnem naslovu <https://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=5763>
2. Banka Slovenije. (2015). *Poročilo Banke Slovenije o vzrokih za nastali kapitalski primanjkljaj bank in vlogi Banke Slovenije pri tem kot bančnega regulatorja, sanaciji bank v letih 2013 in 2014, o učinkovitosti sistema korporativnega upravljanja bank v državni lasti in načinu reševanja posledic kapitalske neustreznosti poslovnih bank*. Najdeno 22. februarja 2016 na spletnem naslovu http://www.bsi.si/publikacije/porocila/Porocilo_BS_2015.pdf
3. Börsch, A. (2013). Consumers and the recession: Trends in Eurozone consumer spending. *Deloitte University Press*. Najdeno 12. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/de/Documents/financial-services/Global-Economic-Outlook-Q3-2013-Eurozone.pdf>
4. Black, S., & Cusbert, T. (2010). Durable Goods and the Business Cycle. *Reserve Bank of Australia*. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu <http://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2010/sep/pdf/bu-0910-2.pdf>
5. Cerletti, A. E., & Pijoan-Mas, J. (2012). Durable Goods, Borrowing constraints and Consumption insurance. *CEMFI Working Paper No. 1206*. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu: <https://www.cemfi.es/ftp/wp/1206.pdf>
6. Crossley, T., Low, H., & O'Dea, C. (2012). Household Consumption Through Recent Recessions. *IFS Working paper W11/18*. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.ifs.org.uk/wps/wp1118.pdf>
7. Čeh Časni, A. (2014). Housing Wealth Effect on Personal Consumption: Empirical Evidence from European Post-Transition Economies. *Finance a uver – Czech Journal of Economics and Finance*, 64, 2014, no. 5, 392–406. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu http://journal.fsv.cuni.cz/storage/1308_casni.pdf
8. European Communities, International Monetary Fund, OECD, United Nations & World Bank. (2009). *System of National Accounts 2008*. New York: United Nations.
9. Eurostat. (2013). *European system of accounts ESA 2010*. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije.
10. Eurostat. (2014). *Essential SNA: Building the basics*. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije.
11. Eurostat. (2016). *Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sector-accounts/data/database>
12. Eurostat. (2016). *Economy and Finance, HICP, Annual average rate of change*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani <http://ec.europa.eu/eurostat/web/hicp/data/main-tables>
13. Eurostat. (2016). *Economy and Finance, National Accounts, Final consumption aggregates by durability*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani

- <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>
14. Eurostat. (2016). *Economy and Finance, National Accounts, GDP and main components*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>
 15. Eurostat. (2016). *Economy and Finance, National Accounts, Main GDP aggregates per capita*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>
 16. Eurostat. (2016). *Economy and Finance, National Accounts, Real GDP growth rate*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani <http://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/main-tables>
 17. Eurostat. (2016). *Population and social conditions, Labour market, Unemployment rate*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/main-tables>
 18. Evans, K. M. (2004). *Macroeconomics for managers*. Malden: Blackwell Publishing.
 19. Evropska centralna banka. (2010). Household consumption of durable goods during the latest recession. *ECB Monthly Bulletin*, 2010 (7), 36–38. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201007_focus02.en.pdf
 20. Evropska centralna banka. (2011). Household spending, consumer confidence and durable consumption. *ECB Monthly Bulletin*, 2011 (7), 42–44. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201107_focus04.en.pdf
 21. Evropska centralna banka. (2013). Confidence indicators and economic developments. *ECB Monthly Bulletin*, 2013 (1), 45–58. Najdeno 30. marca 2016 na spletnem naslovu https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/art1_mb201301en_pp45-58en.pdf
 22. Evropska centralna banka. (2014). Recent developments in the consumption of durable goods in the Euro area. *ECB Monthly Bulletin*, 2014 (5), 58–61. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/mb201405_focus06.en.pdf
 23. Evropska centralna banka. (2015). Recent developments in the consumption of durable goods. *ECB Monthly Bulletin*, 2015 (3), 19–21. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201503_focus02.en.pdf
 24. Evropska centralna banka. (2016). *Statistika evroobmočja, Bilanca stanja bank, Posojila*. Najdeno marca 2016 na spletni strani <https://www.euro-area-statistics.org/banks-balance-sheet-loans?cr=eur&lg=sl>
 25. Evropska komisija. (2014). Finančna in gospodarska kriza. Najdeno 20. februarja na spletni strani http://ec.europa.eu/economy_finance/explained/the_financial_and_economic_crisis/why_did_the_crisis_happen/index_sl.htm
 26. Ferk, B. (2007). *Potrošno in varčevalno obnašanje gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 1995-2005* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

27. Fitzpatrick, B. (1993). The Consumption Function: A History. *Student Economic Review* Vol 7, 41–50. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu [https://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/SER/1993/The Consumption Function- A History By Brendan Fitzpatrick.pdf](https://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/SER/1993/The_Consumption_Function-_A_History_By_Brendan_Fitzpatrick.pdf)
28. Garret, A. T., Hernández-Murillo, R., & Owyang, M. T. (2004). Does Consumer Sentiment Predict Regional Consumption? *Federal Reserve Bank of St. Louis Review*, 87 (2, Part 1), 123–35. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu <https://research.stlouisfed.org/publications/review/05/03/part1/GarrHernOwy.pdf>
29. Gerstberger, C., & Yaneva, D. (2013). Analysis of EU-27 household final consumption expenditure – Baltic countries and Greece still suffering most from economic and financial crisis. *Eurostat*. Najdeno 12. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3433488/5585636/KS-SF-13-002-EN.PDF/a4a1ed61-bac7-4361-a3f0-4252140e1751?version=1.0>
30. Heim, J. J. (2009). Consumer demand for Durable goods, Nondurable goods and services. *Rensselaer Working papers in Economics*. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.economics.rpi.edu/workingpapers/rpi0906.pdf>
31. Jappelli T., & Pistaferri L. (2010). The Consumption response to Income Changes. *Annual Review of Economics*, Vol. 2, 479–506. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu http://web.stanford.edu/~pista/ann_rev.pdf
32. Keynes, J. M. (2006). *Splošna teorija zaposlenosti, obresti in denarja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
33. Kurtovič, P. (2011). *Učinki fiskalne politike na gospodarstvo v času finančne krize* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
34. McKibbin, J. W., & Stoeckel, A. (2009). The Global Financial Crisis: Causes and Consequences. *Working papers in international economics*, No. 2.09. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu http://www.lowyinstitute.org/files/pubfiles/McKibbin_and_Stoeckel,_The_global_financial_crisis.pdf
35. Mišić, E., Kenk Maček, M., Puc, H., Krže, S., & Ručigaj Poglajen, K. (2012). Cene v Sloveniji. *Statistični urad Republike Slovenije*. Najdeno 22. decembra 2015 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/doc/pub/CeneVSloveniji.pdf>
36. Murn, A. (2010). Merjenje ekonomske blaginje prebivalstva. *Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj*. Najdeno 16. februarja 2016 na spletnem naslovu [http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/Radenci_2010/Murn-Merjenje ekonomske blaginje-prispevek.pdf](http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/Radenci_2010/Murn-Merjenje_ekonomske_blaginje-prispevek.pdf)
37. Petev, D. I., & Pistaferri, L. (2012). Consumption in the Great Recession. *A Great Recession brief*. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu https://web.stanford.edu/group/recessiontrends/cgi-bin/web/sites/all/themes/barron/pdf/Consumption_fact_sheet.pdf
38. Polanec, S., & Verbič, M. (2009). *Uporabna makroekonomija* (2. izd.). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

39. Rožanec, M. (2012). Uporaba podatkov s področja statistike trgovine v nacionalnih računih. *Statistični urad Republike Slovenije*. Najdeno 12. februarja 2016 na spletnem naslovu http://www.stat.si/StatWeb/doc/sosvet/Sosvet_11/Sos11_s1820-2012.ppt
40. Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2002). *Ekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
41. Senjur, M. (2001). *Makroekonomija* (3. izd.). Gubno: MER Evrocenter.
42. Slacalek, J. (2009). What drives personal consumption? The role of housing and financial wealth. *ECB Working paper series No 1117/November 2009*. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1117.pdf>
43. Statistični urad Republike Slovenije. (2007). Viri in metode ocenjevanja bruto nacionalnega dohodka. Najdeno 22. februarja 2016 na spletnem naslovu <https://www.stat.si/doc/pub/pp8/03-PP-192-0701.pdf>
44. Statistični urad Republike Slovenije. (2015a). Registrirana cestna vozila, metodološka pojasnila. Najdeno 22. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/StatWeb/Common/PrikaziDokument.ashx?IdDatoteke=8193>
45. Statistični urad Republike Slovenije. (2015b). Letno poročilo o kakovosti za raziskovanje Mnenje potrošnikov za leto 2014. Najdeno 25. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/statweb/Common/PrikaziDokument.ashx?IdDatoteke=8624>
46. Statistični urad Republike Slovenije. (2016a). Poslovne tendence in mnenje potrošnikov, metodološko pojasnilo. Najdeno 1. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/statweb/Common/PrikaziDokument.ashx?IdDatoteke=8239>
47. Statistični urad Republike Slovenije. (2016b). Prihodek od prodaje v trgovini, metodološko pojasnilo. Najdeno 1. marca 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/statweb/Common/PrikaziDokument.ashx?IdDatoteke=8178>
48. Statistični urad Republike Slovenije. (2016). *Podatkovni portal, Ekonomsko področje, Podatkovni portal, Ekonomsko področje, Transport, Registrirana cestna vozila*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/22_transport/08_22221_reg_cestna_vozila/08_22221_reg_cestna_vozila.asp
49. Statistični urad Republike Slovenije. (2016). *Podatkovni portal, Ekonomsko področje, Trgovina in druge storitvene dejavnosti, Prihodek v trgovini na drobno in prodaji motornih vozil*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Ekonomsko/20_trgovina/20013_indeksi_prihodka/20013_indeksi_prihodka.asp
50. Statistični urad Republike Slovenije. (2016). *Podatkovni portal, Demografsko in socialno področje, Mnenje potrošnikov*. Najdeno februarja 2016 na spletni strani http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/08_zivljenjska_raven/05_08116_mnenje_potrosnikov/05_08116_mnenje_potrosnikov.asp
51. Stražišar, N., Strnad, B., & Štemberger, P. (2015). Nacionalni računi o gospodarski krizi v Sloveniji. *Statistični urad Republike Slovenije*. Najdeno 22. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.stat.si/dokument/8669/nacionalni_racuni_o_gospodarski_krizi-internet.pdf

52. Škrlec, M. (2009). Podoba slovenskih gospodinjstev skozi prizmo nacionalnih računov. *Statistični urad Republike Slovenije*. Najdeno 12. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/Škrlec-Podoba slovenskih gospodinjstev.pdf>
53. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2005). Poročilo o razvoju 2005. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2005/pr2005.pdf
54. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2006). Poročilo o razvoju 2006. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2006/por2006.pdf
55. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2007). Poročilo o razvoju 2007. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2007/POR_2007.pdf
56. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2008). Poročilo o razvoju 2008. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2008/PoR_08.pdf
57. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2009). Poročilo o razvoju 2009. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2009/por2009.pdf
58. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2010). Poročilo o razvoju 2010. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf
59. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2011). Poročilo o razvoju 2011. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011/POR_2011sn.pdf
60. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2012a). Poročilo o razvoju 2012. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2012/PoR_2012.pdf
61. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2012b). Ekonomski izzivi 2012. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2012/EI-2012.pdf
62. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2013). Poročilo o razvoju 2013. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2013/POR_2013s.pdf
63. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2014). Poročilo o razvoju 2014. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2014/POR_2014.pdf
64. Urad za makroekonomske analize in razvoj. (2015). Poročilo o razvoju 2015. Najdeno 15. decembra 2015 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2015/PoR_2015.pdf
65. Uredba (EU) št. 549/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. maja 2013 o Evropskem sistemu nacionalnih in regionalnih računov v Evropski uniji. *Uradni list Evropske unije* št. 174/2013.

66. Wang, J. (2010, februar). Durable Goods and the Collapse of Global Trade. *Insights from the Federal Reserve Bank of Dallas*. Najdeno 27. oktobra 2015 na spletnem naslovu <https://www.dallasfed.org/assets/documents/research/eclett/2010/el1002.pdf>
67. Žakelj, L., & Jemec N. (2011). Povezanost kazalnikov zaupanja in makroekonomskih gibanj. *Prikazi in analize 1/2011*. Najdeno 22. februarja 2016 na spletnem naslovu <https://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=4564>

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Seznam kratic.....	1
Priloga 2: Račun sekundarne razdelitve dohodka.....	2
Priloga 3: Račun porabe razpoložljivega dohodka	3

PRILOGA 1: Seznam kratic

AMP	Anketa o mnenju potrošnikov
APG	Anketa o porabi v gospodinjstvih
BDP	Bruto domači proizvod
BS	Banka Slovenije
COICOP	Klasifikacija individualne potrošnje po namenu (angl. <i>Classification of Individual Consumption by Purpose</i>)
DDV	Davek na dodano vrednost
ECB	Evropska centralna banka
ESR	Evropski sistem računov
EU	Evropska unija
EFSF	Evropski instrument za finančno stabilnost (angl. <i>European Financial Stability Facility</i>)
EFSM	Evropski mehanizem za finančno stabilizacijo (angl. <i>European Financial Stabilisation Mechanism</i>)
Eurostat	Evropski statistični urad
HICP	Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin (angl. <i>Harmonised Index of Consumer Prices</i>)
HICŽP	Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin
NPISG	Nepridobitne institucije, ki opravljajo storitve za gospodinjstva
SKD	Standardna klasifikacija dejavnosti
SKM	Standard kupne moči
SNR	Sistem nacionalnih računov
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
UMAR	Urad za makroekonomske analize in razvoj

PRILOGA 2: Račun sekundarne razdelitve dohodka

Tabela 1: Račun sekundarne razdelitve dohodka za sektor gospodinjstev, v mio EUR, Slovenija

ESR		Kategorije in transakcije	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
B.5g		Bruto saldo primarnih dohodkov/ bruto nacionalni dohodek	19777	21076	23186	25334	25053	25017	25110	24541	24053	24656
D.6	V	Socialni prispevki in prejemki	8180	8627	9088	10039	10672	11068	11564	11443	11260	11203
D.61	V	- Neto socialni prispevki	7	7	8	9	8	8	8	16	15	15
D.611	V	-- Dejanski socialni prispevki delodajalcev	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D.612	V	-- Pripisani socialni prispevki delodajalcev	7	7	8	9	8	8	8	16	15	15
D.613	V	-- Dejanski socialni prispevki gospodinjstev	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D.614	V	-- Dodatni socialni prispevki gospodinjstev	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D.61SC	V	-- Zaračunane storitve shem socialnega zavarovanja	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D.62	V	- Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	4746	4981	5254	5801	6163	6419	6842	6850	6726	6658
D.63	V	- Socialni transferji v naravi	3428	3638	3826	4230	4501	4641	4714	4578	4519	4530
D.7	V	Drugi tekoči transferji	582	637	595	762	720	616	634	731	614	602
D.72	V	- Odškodnine iz neživiljenjskega zavarovanja	328	341	381	405	433	337	317	343	295	322
D.75	V	- Raznovrstni tekoči transferji	255	296	214	357	286	280	317	388	319	280
D.5	P	Tekoči davki na dohodek, premoženje itd.	1725	1933	2075	2414	2305	2271	2319	2348	2181	2230
D.51	P	- Davki na dohodek	1643	1846	1956	2223	2105	2062	2114	2133	1938	1984
D.59	P	- Drugi tekoči davki	82	87	118	192	200	209	205	215	243	246
D.6	P	Socialni prispevki in prejemki	4652	4964	5380	5903	6015	6136	6186	6194	6048	6181
D.61	P	- Neto socialni prispevki	4646	4957	5373	5894	6007	6128	6178	6177	6033	6166
D.611	P	-- Dejanski socialni prispevki delodajalcev	1824	1958	2125	2300	2324	2352	2364	2346	2281	2303
D.612	P	-- Pripisani socialni prispevki delodajalcev	285	302	328	370	366	368	369	408	400	406
D.613	P	-- Dejanski socialni prispevki gospodinjstev	2516	2670	2885	3180	3265	3348	3379	3357	3292	3395

se nadaljuje

Tabela 1: Račun sekundarne razdelitve dohodka za sektor gospodinjstev, v mio EUR, Slovenija (nad.)

ESR		Kategorije in transakcije	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
D.614	P	-- Dodatni socialni prispevki gospodinjstev	20	28	35	44	52	60	67	67	60	61
D.62	P	- Socialni prejemki razen socialnih transferjev v naravi	7	7	8	9	8	8	8	16	15	15
D.7	P	Drugi tekoči transferji	786	846	758	1009	960	802	779	809	732	753
D.71	P	- Neto premije neživljenjskega zavarovanja	354	370	412	465	473	377	334	341	306	327
D.75	P	- Raznovrstni tekoči transferji	432	476	345	544	487	425	445	468	426	426
B.7g		Bruto prilagojeni razpoložljivi dohodek	21377	22596	24656	26809	27165	27491	28023	27364	26966	27297
B.6g		Bruto razpoložljivi dohodek	17949	18957	20830	22580	22663	22850	23309	22787	22446	22767

Vir: Eurostat, Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions, 2016.

PRILOGA 3: Račun porabe razpoložljivega dohodka

Tabela 2: Račun porabe razpoložljivega dohodka za sektor gospodinjstev, v mio EUR, Slovenija

ESR		Kategorije in transakcije	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
B.6g		Bruto razpoložljivi dohodek	17949	18957	20830	22580	22663	22850	23309	22787	22446	22767
D.8	V	Popravek za spremembo pokojninskih pravic	189	217	209	227	222	218	60	-100	18	47
P.3	P	Izdatki za končno potrošnjo	15425	15976	17674	19142	19482	19980	20338	20117	19437	19553
P.31	P	- Izdatki za individualno potrošnjo	15425	15976	17674	19142	19482	19980	20338	20117	19437	19553
D.8	P	Popravek za spremembo pokojninskih pravic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B.8g		Bruto varčevanje	2713	3199	3364	3665	3404	3088	3031	2569	3028	3261

Vir: Eurostat, Economy and Finance, European sector accounts, Non-financial transactions, 2016.